

מידעו"ס

ביטאון העובדים הסוציאליים | גיליון 54 | נובמבר 2009

הסתדרות
העובדים
הכללית
החדשה

מסטודנט לבעל מקצוע:
קריירה בעבודה סוציאלית

דוד בר-גל | עמ' 15

תכנית חברתית לבודדים

שמרית מויאל בן חיים | עמ' 20

מסע אתגרי - פרויקט

ניסיוני לבנים גילאי 12-14

בחטיבת הביניים בבית הספר

המשותף בחוף הכרמל

יוסי דיאמנט | עמ' 8

איגוד העובדים הסוציאליים

הכינוס הארצי של איגוד העובדים הסוציאליים

ימים שני-שלישי, 7-8 ביוני 2010
כ"ה-כ"ו בסיוון תש"ע

מלון דויד-אינטרקונטיננטל ומלון דן פנורמה
תל-אביב

לעידכונים והגשת תקצירים, בקרו באתר הכינוס שיעלה בקרוב בכתובת:

www.congress.co.il/os2010

סמך זיומן!

לפרטים נוספים, ניתן לפנות למזכירות הכינוס:

טלפון: 03-5767750

E-mail: rlevy@paragon-conventions.com

מידעו'ס

ביטאון העובדים הסוציאליים
נובמבר 2009 | גיליון מס' 54

חברי המערכת

סימון שפאק - יו"ר המערכת,
בלהה אגוזי, אהובה אוברשטיין,
מעין בורשטיין, ד"ר רחל דקל,
פרנסואז הופמן, דר' טובה וינרשטיין,
מיטל ויסמן, ד"ר מאיר חובב, בן ציון
כרם, פרופ' אלי לוונטל, פרופ' יוסי
קטן, מעיין שחורי

מו"ל

האגודה לקידום
העבודה הסוציאלית
רח' ארלוזורוב 93
תל-אביב 62098
טל' 03-6921180
פקס' 03-6921148
www.socialwork.org.il
Email: meidaos@yahoo.com

עריכה לשונית

נעמה דותן

עיצוב גרפי

נילי גולדמן ליניו יורק ניו יורק'

הפקה ומודעות

ניו יורק ניו יורק (ישראל) בע"מ
יהודה הלוי 92, ת"א 65275
טל' 03-5619993, פקס' 03-5625732
e-mail: new-york@zahav.net.il
url: www.new-york-new-york.co.il

4 | דבר המערכת | סימון שפאק

מן האיגוד

6 | דבר היו"ר | איציק פרי

אשוב

8 | מסע אתגרי - יוסי דיאמנט

17 | מסטודנט לבעל מקצוע: קריירה בעבודה סוציאלית | דוד בריגל

22 | תכנית חברתית לבודדים | שמרית מויאל בן חיים

קצר ולעניין

28 | הזכות לזכויות | ברברה רבין, נלי פרידלין, הדרה שגב

עמדה

30 | ללא מענה | מרים גולדברג

אשוב

32 | "המשפחה שלי": קבוצה לנערות במרכז "קשב לנוער" |

מיכל לנקרי (ז"ל), הילה פרץ

על המדף

36 | "לא נולדים אלימים", ספר מאת מרים רוזנטל, ליה גת וחנה צור |

קראה וממליצה: אהובה אוברשטיין

37 | "יש חיים אחרי הגירושין", ספר מאת דניה קידר |

קראה וממליצה: סימון שפאק

סיפורי אתיקה

38 | טיפול. דוט. קום | נחום מיכאלי

קוראות וקוראים יקרים,

במהדורה זו, לצד תיאורים של תכניות ייחודיות, נמצא כמה מאמרים שבהם הכותבים חולקים אתנו התנסויות וחוויות אישיות.

פרופ' דוד בר-גל (בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית ע"ש פאול ברוואלד, האוניברסיטה העברית) מתאר את הקריירה האישית שלו בעבודה סוציאלית ואת הדילמות המאפיינות כל שלב ושלב. מסיפורו שלו ומן המחקר על התפתחות קריירות הוא לוקח אותנו למסע בתוך שרשרת התפקידים שעובדים סוציאליים ממלאים בחייהם המקצועיים, תוך התייחסות למשמעויות הפנימיות של התפקידים השונים.

יישום "ארבעת הדברות לפיתוח זהות מקצועית פרודוקטיבית ומוצלחת בעבודה סוציאלית" שהגדיר בר-גל מתבטא היטב בתיאור חייה המקצועיים של מיכל לנקרי ז"ל, סגנית מנהלת אגף הרווחה בבאר שבע ומומחית לגרונטולוגיה, שהלכה לעולמה בערב סוכות האחרון. המאמר האחרון שכתבה, בשיתוף עם הילה פרץ, מופיע בגיליון זה.

נושא נוסף המקבל התייחסות במהדורה זו היא מציאת דרכים להיטיב את השירות הניתן לפונים לשירותי הרווחה ולשירותי הבריאות.

שמרית מויאל בן חיים, עו"ס באגף הרווחה ברמת גן, מביאה ניסיון ההולך ומתפתח באגף לבנות רשת חברתית רב-ממדית לפונים בודדים, רובם נפגעי נפש ונכים. "האתגר המרכזי העומד בפני העבודה הסוציאלית הוא למצוא דרכים לגשר בין נותני השירותים למקבליהם ולעצב מחדש את הקשרים ביניהם, כדי להבטיח שירות טוב דיו' לאוכלוסיות המנודות", היא מציינת.

ברברה רבין, נלי פרידלין והדרה שגב, מהשירות הסוציאלי במרכז הרפואי מאיר בכפר סבא, מגשימות את אותה מטרה - להבטיח שירות "טוב דיו", כשהן משתלבות בתהליך מערכתי של "אקדטיציה" של בית החולים, אשר נועד להתכוונן לצורכי החולים ולחולל שינוי לא רק בטיב השירות אלא בעצם ההתייחסות לחולים.

ברצוני לציין את מאמרה האמיץ של מרים גולדברג, סטודנטית לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בר אילן ופעילה בעמותת "בחברה טובה" - רואים מעבר", העוסקת בבנייה וביישום של תכניות להגברת המודעות והידע לגבי מחלות פסיכיאטריות ודרכי הטיפול בהן. מרים מתארת את מאבקה בהפרעת אכילה שממנה היא סובלת, כאשר מערכת השירותים אינה "טובה דיה".

בברכה,

סימון שפאק

יו"ר המערכת

Email: meidaos@yahoo.com

נפתחה ההרשמה לשנת תש"ע

התוכנית התלת שנתית לפסיכותרפיה בגישה דינאמית

פסיכיאטר/ית, פסיכולוג/ית, עובד/ת סוציאלי קליני, קרימינולוג/ית, מוסמך/ת בטיפול משפחתי, מטפל/ת באומנות

רוצה להתעמק בתיאוריות קלאסיות ובנות ימינו ולחוש את הקשר בין לבין החוויות המתעוררות בקליניקה? רוצה להתעכב על אופן ההקשבה הטיפולי? לבחון אפשרויות שונות להתערבות טיפולית?

אם כן, בואי ללמוד איתנו!

הקורסים הנלמדים בתוכנית

קריאה מחודשת בפרויד, יחסי אובייקט מוקדמים, מרחב המעבר בטיפול הויניקוטיאני, הצורך באחר על פי קוהוט, הגישה ההתייחסותית, ה-setting כמסגרת ורקע לתהליך התוך נפשי, תהליכי העברה ותהליכי העברה נגדית, הקצה הפרימיטיבי של החוויה, 'אנליזה סופית ואינסופית' - סיומים ופרידות, אתיקה בפסיכותרפיה, אובדנות, הערכה ואבחון כחלק בלתי נפרד מתהליך טיפולי, שתיקות ועוד...

המרצים הינם אנשי מקצוע בכירים, מהמובילים בתחומם. התלמידים בעלי הכשרה וניסיון קליני בתחומים טיפוליים שונים. הלימודים נתמכים בהדרכה בחברתא ובהדרכות אישיות. כל אלה מאפשרים חיפוש יצירתי אחרי הקול האישי ומהווים מצע להעשרת ההתפתחות ולהמשך גיבוש הזהות המקצועית.

מיקום השלוחות: ירושלים - ימי ראשון בבוקר, תל-אביב - ימי שישי בבוקר ומגידו - ימי חמישי אחר הצהריים.

לפרטים וטפסי הרשמה היכנסו לאתר האינטרנט שלנו בכתובת: www.magid.huji.ac.il

לכיוורים נוספים ניתן לפנות:

קמפוס הר הצופים, ירושלים 91905,

טל' *3070, 02-5881564, פקס 02-5881761,

magid@savion.huji.ac.il

מגיד. מילת אה ישרא.
ככה זה כשיש אוניברסיטה מאחוריך

דבר היו"ר

עמיתי העובדות והעובדים הסוציאליים,

חופשות הקיץ והחגים מאחורינו, ואנו בתחילתה ה"אמיתית" של שנת העבודה.

לאחר הבחירות, השלמנו בהצלחה את בניית המוסדות החדשים של האיגוד - הוועידה, המרכז והמזכירות. במוסדות האיגוד קיימת כיום נציגות מרשימה של עובדים, ממקומות עבודה ומעיסוקים אשר בעבר לא יוצגו כראוי בכל מוסדות האיגוד.

האחריות המוטלת בשנה הקרובה על הנציגים היא רבה ביותר. עומדים בפנינו אתגרים לא פשוטים, וכל אחד ואחד מהם ידרוש את גיוסם של מיטב הכוחות האינטלקטואליים, הידע, המוטיבציה והאומץ הנדרשים כדי לעמוד בהם.

- במהלך שנת 2010 עלינו לפעול לשינוי ולשיפור של הסכם השכר של העו"סים. מסתמן כי יידרש מאבק קשה וממושך.
- עלינו להיערך למתן תשובה למקצועות בתחום מדעי ההתנהגות, הרוצים לכבוש להם מקום בתחומים שעד כה נשמרו בלעדית למקצוע העבודה הסוציאלית. האם אנו גילדה? כיצד להראות ולהוכיח את ייחודיותנו?
- יש להמשיך בהתמודדות עם התהליך שכבר אינו זוחל, והוא פולש לכל חלקה טובה בעבודה הסוציאלית - ההפרטה. ההפרטה פוגעת באופן בלתי נסבל בתנאי העבודה של העובדים הסוציאליים.
- לקחנו על עצמנו את ארגונו של כנס מדעי ארצי גדול, שיתקיים בתאריכים 7-8 ביוני 2010. הכנס יאפשר למאות עו"סים להציג את עבודותיהם, מחקריהם ו"המצאותיהם החברתיות", ובכך לייצג ולהעצים את יכולותיו ואת איכויותיו של מקצוע העבודה הסוציאלית.

כל אחד מתחומים אלו, ותחומים נוספים, ידרוש את השתתפותכם, דעותיכם ועמדותיכם. אני מקווה שהמבנה החדש של מוסדות האיגוד ורוח ההתחדשות שהביא עמו יאפשרו זאת - ו"בגדול".

ש ל כ ם,
עו"ס איציק פרי
יו"ר איגוד העו"ס

נפתחה ההרשמה לשנת תש"ע

התוכנית לטיפול משפחתי זוגי בגישה דינאמית-מערכתית

עובדת/ סוציאלי, פסיכולוג/ית, יועצת/ חינוכי, מטפלת/ באומנויות, מטפלת/ ביצירה והבעה, קרימינולוג/ית קליני

חצה להעמיק בתיאוריות הקלאסיות ובתיאוריות בנות זמננו, לתרגם מושגים תיאורטיים מופשטים לשפה קלינית יישומית, ולבחון את הרלבנטיות של התפיסות הטיפוליות למציאות שבה המבנה של המשפחה, ערכיה וזכויותיהם המשפטיות של המרכיבים אותה משתנים במהירות וללא הרף?

אם כן, בוא/י ללמוד איתנו!

בין הקורסים בתוכנית

מודלים בטיפול משפחתי, תיאוריות ושיטות בטיפול זוגי, בעיות מיניות בזוגיות, דיני משפחה, אתיקה, מיומנויות טיפול במשברים חריפים, טכניקות טיפוליות שונות, סוגיות בטיפול משפחתי ועוד...

סגל המרצים מושתת על אנשי מקצוע בכירים, מהמובילים בתחומם. התלמידים הינם בעלי הכשרה וניסיון קליני בתחומים טיפוליים שונים. הלימודים נתמכים בהדרכה בחברתא ובהדרכות אישיות כל אלה מהווים מעטפת המאפשרת חיפוש יצירתי אחרי הקול האישי ומהווים מצע להעשרת ההתפתחות ולהמשך גיבוש הזהות המקצועית.

מיקום השלוחות: ירושלים - ימי ראשון בבוקר, תל-אביב - ימי שישי בבוקר ומגידו - ימי חמישי אחר הצהריים.

לפרטים וטפסי הרשמה היכנסו לאתר האינטרנט שלנו בכתובת: www.magid.huji.ac.il

לכיוורים נוספים ניתן לפנות:

קמפוס הר הצופים, ירושלים 91905,

טל' *3070, 02-5881564, פקס 02-5881761,

magid@savion.huji.ac.il

ד"ר. מנחם א. ישראלי

ככה זה כשיש אוניברסיטה מאחוריך

מסע אתגרי

**פרויקט ניסיוני לבנים גילאי 12-14 בחטיבת
הביניים בבית הספר המשותף בחוף הכרמל,
הכולל שימוש בגישת "טיפול בהרפתקנות
וטיפול חווייתי (outdoor training) ופועל-תרפיה"**

יוסי דיאמנט

מחלקת הרווחה במועצה האזורית חוף הכרמל קיימה במהלך שנת הלימודים תשס"ח פרויקט משותף עם חטיבת הביניים בבית הספר המשותף חוף הכרמל של המועצה. תחילה נערכו דיונים משותפים שנועדו לגבש את החלום לכדי מציאות ולקבוע את אוכלוסיית היעד ואת אופי ההתערבות. הפרויקט יצא לדרך לאחר סיום ההכנות, עם תום שביתת המורים הגדולה שהתקיימה בתחילת אותה שנה.

למי נועד האתגר?

קבוצת היעד נבחרה על ידי מנהלת חטיבת הביניים, יועצות ממחלקת הרווחה, הפרויקטורית של המחלקה ואני. הקבוצה כללה בני נוער שלטעמנו אינם מקבלים את תשומת הלב שלהם ראוים. בני נוער אשר נמצאים בשולי החברה

הכותב הוא פקיד סעד לחוק הנוער, המועצה האזורית חוף הכרמל. המאמר נכתב במסגרת התכנית "חכמת המעשה" - מחזור י"ב, בבית הספר המרכזי לעובדים בשירותי הרווחה - 2009. מרכזת הקורס: ענת הראל; מנחה: ספי גולדברג

והם חסרי ביטחון ולא בולטים, עד כדי היותם "נעלמים" מן המעגל החברתי. נערים אלה זקוקים לתמיכה ברמה האישית. בשל היותם שקטים בכיתה המורה אינו מתלונן עליהם, וכך הם גם "נעלמים" מעיני מי שמתפקידו לספק פתרונות לקשיי תפקוד. מצאנו שגם בין חברי קבוצה זו יש נערים בסיכון.

השופט אלי שרון (שרון, 1993) מגדיר ילדים בסיכון (עמ' 6): "...מצבו של קטין עקב חוסר תפקודו והסכנה הנשקפת לשלומו, שמקורם ויסודם בנסיבות אישיות של הקטין עצמו, של משפחתו או של סביבתו." האטצ'יסון (Hutchison, 1990) טוען שיש מחלוקת לגבי עצם היכולת להגדיר את המונח, וזאת בשל הקושי לקבוע כלי מדידה אובייקטיביים בשעה שההערכה נעשית מתוך נקודת ראותו של המעריך.

לדעתי, "היעלמותם" של חלק מהילדים גורמת לכך שהם נשכחים ואינם זוכים להתייחסות. היא גם עלולה לדחוף אותם להסתגרות ולהתבודדות או אף לחיפוש אחר פתרונות שליליים כדי לשמור על הקשר עם סביבתם ולקבל ממנה משוב - אפילו אם הוא שלילי. לפיכך, אני רואה כל פעילות המפנה כלפיהם תשומת לב חיובית כפעילות של מניעה.

קבלת ההחלטה הניהולית לפנות את הזמן לפעילות בעלת אופי של מניעה מצביעה על מגמה בעבודת מחלקתנו (אשר בשל עומסי העבודה עוסקת לא מעט ב"כיבוי שרפות") ושל אמונה כי פעולת

לבו של האתגר:

- לזחות את הכוחות ואת היכולות הטמונים בנערים ולסייע להם לזחות אותם בעצמם;
- להניע את הנערים להיעזר בכוחותיהם האישיים ולנוע יחד עם לכיוון של הצלחה והישגים;
- לשפר את הדימוי האישי ואת הביטחון העצמי של כל אחד מהנערים;
- לשפר את תפקודם החברתי של הנערים.

הרציונל המקצועי

מתוך התובנות והניסיון האישיים שלי כאיש מקצוע, אני מאמין כי הנעורים הם תקופה חשובה, שבה מתעצבות באדם תכונות רבות אשר ישפיעו במידה רבה על עתידו. הפרויקט נועד לאפשר לנערים שנבחרו התנסות אחרת, שתגדיל את המודעות שלהם לכוחותיהם וליכולותיהם וגם תעודד אותם להעז' להשתמש בהם. חוויה כזאת יכולה לסייע להם לשפר את תפקודם, בהתאם ליכולותיהם האישיות. עבודה קבוצתית הינה כלי רב עוצמה, המאפשר לחברי הקבוצה לקבל זה מזה משוב ודרכו להגיע לתובנות אישיות. מנסיוני, נערים בתחילת גיל הנעורים מתקשים לבטא את

המניעה תשפר את מקומם האישי של הנערים ואת הביטחון העצמי שלהם. השינוי ישפר את תפקודם וימנע - או לפחות יפחית - מצבי סיכון עתידיים. הבחירה בקבוצת "הנעלמים" לפעילות של מניעה התקבלה בחשיבה משותפת של מנהלת המחלקה שוש אלזרע, של פרויקטורית המחלקה זיוה דיין ושלי.

Reaching out - הדרך להגיע אל אוכלוסיית היעד

מכאן, זיוה ואני יצאנו לבית הספר כדי לפגוש את מנהלת חטיבת הביניים ואת יועצות כיתות ז' וחי. לאחר שהבהרנו את המאפיין התפקודי של הילדים שאתם אנו רוצים לעבוד, עלתה השאלה האם לבנות קבוצה חד מינית או קבוצה מעורבת. התקבלה המלצת הצוות החינוכי-יעווצי של בית הספר, לבנות את הקבוצה על בנים בלבד. מלבד העובדה שהבנים ייענו ביתר רצון לאתגרים שיוצבו בפניהם, כך גם יימנעו ה"רעשים" סביב המפגש בין המיניים ונוכל להתמקד טוב יותר בהשגת המטרות. קיימת גם עמדה אחרת, לפיה עירוב המיניים יכול דווקא לתרום, אבל לאחר חשיבה ודיונים החלטנו לקבל את הצעת בית הספר. מכאן נקבעו המטרות, בשיתוף פעולה בין צוות בית הספר ומחלקת הרווחה.

בחלקו מהגדרת המאפיינים של קבוצה זו.

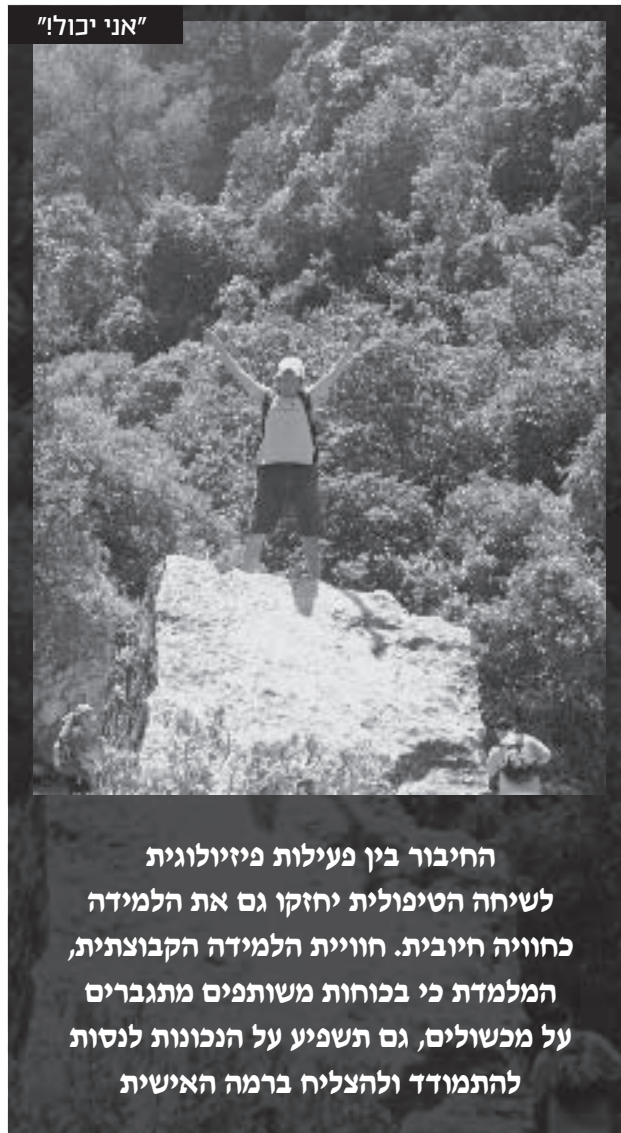
חיפשי כלי נוסף, שהשימוש בו יסייע לדיון, ובחירתי בגישת ה**פוטו-תרפיה**. בחירה זו נבעה גם מהעובדה שלמדתי את הגישה ושאני עוסק בצילום כתחביב. מבחינתי, צילום הוא ההתרגשות בדרך לשמר את הרגע; זה לחפש את הזווית הנכונה כדי להנציח את החוויה, ניסיון לשתף את האחר בחוויה שאותה בחרתי להנציח. הצילום הוא גם מעשה המחבר אותי עם זכרו של אבי ז"ל, אשר היה מורי הראשון לצילום. הוא היה אדם מופנם שלא הרבה בדיבור, והעיסוק בצילום היה אחת הדרכים לתקשורת בינינו. בשל כך, בחוויה שלי הצילום נתפס כהכלה בתקשורת הבין אישית.

את גישת הפוטו-תרפיה פיתח ד"ר דימונד הבריטי, במחצית השנייה של המאה ה-19. צילום המטופל במהלך הטיפול מאפשר שיקוף ויצר תחושת נראות. בתרפיה באמנות, למשל, יש חשיבות רבה לשימור עבודותיו של המטופל. המטפל שומר את

העבודות עד לתום הטיפול, ואז המטופל מחליט מה הוא רוצה לעשות בהן. לעתים המטופלים יוצרים עבודות שאי אפשר לשמר, והצילום הוא הדבר הקרוב ביותר לשימור שאפשר להציע.

צילום הפעילות החווייתית והצגת התמונות מאפשרים ממד נוסף בשחזור החוויה ומעצימים את היכולת לקיים דיון שיכלול משוב בין-אישי, שחזור של החוויה והבנת התפקוד האישי של כל אחד בתוך הקבוצה.

האמנו שדרך הפעילות נוכל להציע לנערים הזדמנות לחוות הצלחות, כמו גם תמיכה קבוצתית ותובנות אישיות. אפשרות לבחור לעצמם תפקוד אחר בדרך להיות אנשים מצליחים ומאושרים, המגשימים חיים של ערכים בהתאם לשאיפותיהם הפנימיות.

"אני יכול!"

החיבור בין פעילות פיזיולוגית לשיחה הטיפולית יחזקו גם את הלמידה כחוויה חיובית. חוויית הלמידה הקבוצתית, המלמדת כי בכוחות משותפים מתגברים על מכשולים, גם תשפיע על הנכונות לנסות להתמודד ולהצליח ברמה האישית

רגשותיהם, משום שעדיין לא רכשו מספיק כלים כדי לזהות אותם. נדרש לכן לחפש דרכים יצירתיות יותר לשימוש בכלי הקבוצתי.

בחרנו שני כלים. הראשון הנו הגישה של **טיפול בהרפתקנות ולמידה חווייתית** (Outdoor Training). גישה זו התפתחה במאה הקודמת בצפון אמריקה, ובהמשך שוכללה מאוד באוסטרליה. הרעיון העומד בבסיסה הוא חשיפה בלתי אמצעית לאתגר ולפעילות מעצימה, בהשראת הטבע ובתנאי שטח לא מוכרים. לכך מתווספת העוצמה של הקבוצה, אשר מחברת בין חבריה ומאפשרת להם להתבטא ולהתפתח במגוון תחומים: עבודת צוות, כוח רצון, יצירתיות, גיבוש, כישורי חיים, תפקוד במצבים של אי ודאות, תקשורת אפקטיבית, עמידה בלחצים. כל זאת באווירה חופשית ותומכת, דרך משימות של אתגר וחוויה. ההשתתפות בחוויה ואווירת הקבוצה המתגבשת ממפגש למפגש הם כלי עוצמתי, העושה את שלו עוד לפני שהקבוצה יושבת לעריכת המשוב.

הגישה הינה מתודה חווייתית המתמקדת בחוויית הרגע של המשתתף. לאחר ביצוע המשימה, הקבוצה משוחח עליה ומחפשת את האנלוגיה לחיי היום-יום. החיבור בין פעילות פיזיולוגית לשיחה הטיפולית יחזקו גם את הלמידה כחוויה חיובית. חוויית הלמידה הקבוצתית, המלמדת כי בכוחות משותפים מתגברים על מכשולים, גם תשפיע על הנכונות לנסות להתמודד ולהצליח ברמה האישית.

יצאתי מתוך ההנחה שיהיה קושי לנהל את שיחות המשוב, תוצאת הקושי של בנים בגיל זה לבטא את עצמם. מה גם שחלק מחברי הקבוצה הם נערים שתקנים, שממילא אינם נוהגים להרבות בשיחה ובוודאי שלא על עצמם. נתון זה נגזר

תכנון האתגרים

ההנחיה של המפגשים נעשתה במשותף על ידי כותב המאמר ועל ידי דותן חיים, בעל תואר מוסמך (M.A.) ב-Outdoor Training (באוסטרליה) ומכשיר מורים בתחום במכון וינגייט.

המסגרת שנקבעה כללה 12 מפגשים בני כשלוש שעות כל אחד, פעם בשבוע אחרי הלימודים. בסיום סדרת המפגשים יצאנו למסע של יומיים בטבע. סיימנו במפגש מסכם, שאליו הוזמנו הנערים והוריהם.

התכנון נעשה בזמן שביתת המורים הגדולה (תחילת שנה"ל תשס"ט). היועצות פנו למחנכות, וביחד הרכיבו רשימה של מועמדים.

בבדיקה שלנו במחלקה נוכחנו לדעת שכמעט אף אחד מהנערים ובני משפחותיהם אינו מוכר במחלקה. פנינו לבית הספר עם רשימת הילדים המוכרים לנו מכיתות ז'-ח' וביקשנו לשלב את חלקם בפרויקט. היועצות פנו להורים ולילדים המועמדים והציעו להם להשתתף בפרויקט. בסופו של התהליך התגבשה הרשימה, שאתה יצאנו לדרך עם תום השביתה.

כל ההפעלות הונחו על ידי דותן. במפגשים הראשונים כמעט שלא התערבתי. הוא זה שנתן את ההוראות ואני צילמתי את הפעילות. מצב זה שם אותי מבחינה מסוימת כצופה וסייע

לי לזהות את דפוסי הקשר הבין-אישי של הנערים ואת דרכי התפקוד שלהם. לאחר כמה מפגשים כבר הייתי מוכן גם להתערב ולהתייחס לאירועים שזיהיתי. התייחסות אישית הייתה כמובן גם קודם לכן, בבחירה שלי לצלם התרחשויות אלה או אחרות. כאשר הרגשתי שאני מתחיל להכיר את הנערים, בחרתי מתי להיות פעיל יותר בהנחיה ולתת התייחסות ומשוב אישיים.

חלק מההתערבויות היו ברמה של אחד לאחד, בהזדמנויות שונות. מבחינה מקצועית, אני רגיל להיות פעיל כמנחה. כאן ניתנה לי הזדמנות לבחור מתי להתערב, מתוך תחושותיי המקצועיות-טיפוליות. תשומת הלב האישית שניתנה למי מהם יצרה פתיחות ומוכנות לשתף פעולה. במבט לאחור על הפרויקט, נהייתי מאוד מתפקידי.

הקפיצה למים: הדיון הקבוצתי

הדיון הקבוצתי היה אחד הכלים שבהם בחרתי להשתמש לצורך בניית התובנות האישיות. כפי שכבר ציינתי, הנחתי שיהיה קשה לקיים אותו בשל גילם הצעיר - אבל לא ידעתי עד כמה. מצד אחד, הגישה שמאחורי הטיפול בהרפתקנות רואה בעצם העשייה והחווייה את עיקר הדרך הטיפולית. כלומר, השיחה אינה חשובה כמו החוויה עצמה. מצד שני, אני מאמין

החוויה הקבוצתית

**אחד הנערים ניסר עץ ברוש,
שכבר הגיע לגובה של כשני מטרים.
זותן ואני היינו המומים וכעוסים.
נבהלתי מעוצמת המעשה. לא
תיארתי לעצמי שתוקפנותו של הנער
תבוא לידי ביטוי בדרך כה הרסנית.
התקשינו לעכל את מה שקרה –
כיצד נער המשתייך לקבוצה שבאה
ללמוד איך לשרוד בטבע ולהתקיים
בו פוגע כך בסביבתו**

שעיבוד החוויה באמצעות השיחה הקבוצתית מעצים עוד יותר את החוויה. משוב הדדי בין בני הנוער, בסיוע הנחיה מקצועית, הוא הזדמנות נוספת לחוויה חיובית ובונה. לכן גם הוספתי את נושא הצילום, המעודד שיחה ומשוב.

כבר במפגש הראשון (ראה תיאור המפגשים בנספח), לאחר שהקבוצה נכשלה בביצוע המטלה, ניסינו לקיים שיחה כדי להבין היכן הייתה הבעיה. הנערים דרשו לפעול ולא לשוחח. לא התקיים כל דיון. מבחינתי, זה היה מתסכל. חשבתי לעצמי שבכיתה, למשל, הם יודעים כיצד לקיים דיונים – ומה קורה כאן?

למפגש השלישי הבאתי תמונות מן המפגשים הקודמים. ישבנו לשוחח על שפת הים. הפעם התקיימה שיחה, אולם קצרה מאוד. לא הייתה להם סבלנות להתייחס לתמונות. הבנתי שלמעשה לא ברורה לנערים מטרת העבודה עם התמונות. ואולי זה היה חושפני מדי עבורם?

במפגש הרביעי נסב הדיון על בניית החוזה הקבוצתי. זה היה דיון ענייני, שדרכו הם קיבלו על עצמם חלק מהאחריות למתרחש בפרויקט. לא השתמשתי בתמונות, מאשר שעדיין לא מצאתי דרך להביא אותם לידי שיחה עליהן. אולי ויתרתי מהר מדי? יתכן שהייתה כאן החמצה. במפגש השישי, הדיון נסב על סרט. השיחה על הדמויות ותפקודן בסרט קלחה. יכולנו לשמוע את נקודת המבט האישית מתוך ההתייחסות לדמות הקולנועית: מי הזדהה עם איזו דמות, מי ביקר את התנהגותה. נהניתי מאוד מהשיחה. לדעתי, ההצלחה נבעה מכך שהקבוצה הייתה קטנה, מכך שהדיון לא עסק בהם ישירות ומתוך ההזדהות עם הדמויות הקולנועיות, שיצרה עניין אישי.

הדיון במפגש השביעי נסב סביב אירוע חמור מאוד. התברר לנו שאחד הנערים ניסר עץ ברוש, שכבר הגיע לגובה של כשני מטרים. זותן ואני היינו המומים וכעוסים. נבהלתי מעוצמת המעשה. לא תיארתי לעצמי שתוקפנותו של הנער תבוא לידי ביטוי בדרך כה הרסנית. התקשינו לעכל את מה שקרה – כיצד נער המשתייך לקבוצה שבאה ללמוד איך לשרוד בטבע ולהתקיים בו פוגע כך בסביבתו, מה גם שניתנה הוראה מפורשת שלא לגעת בצמחים ירוקים. חלק מהנערים היו מזועזעים וחלקם נשארו אדישים.

הנערים סירבו לספר מי האשם. ספרנו את טבעות הגזע וחישבנו את גילו של העץ הגדוע. הנערים חשבו שהעץ היה בן כשנתיים, והתברר שגילו האמיתי היה 16 שנים. כאן "נפל האסימון" לגבי חומרת האירוע. הוחלט שבמפגש הבא, שתוכנן גם הוא ביער, נקנה ונשתול עשרה עצים צעירים. במפגש עצמו, לאחר שתילת העצים, לא הצלחנו לקיים כל דיון קבוצתי.

בקושי הצלחנו לשבת אתם וללמדם כיצד להשתמש במפה ובמצפן.

כאשר הבנו שאין אנו מצליחים לשוחח עם הנערים על התמונות, הצענו להם לבנות לוח תמונות מתחלף, שייתלה בבית הספר ונפרסם בו מדי שבוע תמונות חדשות שלהם. המחשבה שלנו נבעה גם מכך שהפרויקט התקבל בחצר בית הספר כפרויקט יוקרתי מאוד, ובכל פעם שהגעתי לבית הספר פנו אליי נערים וביקשו להצטרף. פניות אלו היו עבורי משוב חיובי – אם מה שהנערים מספרים על הפעילות שלנו עושה לאחרים חשק להצטרף, אזי אנחנו בדרך הנכונה. חשבנו שהפרסום יגדיל את הגאווה ויהווה דרך נוספת, אמנם שונה מהמתוכנן, להשתמש בצילומים בדרך שיש בה משמעות.

הנערים הפתיעו אותנו ודחו את הרעיון על הסף. בדיעבד חשבנו שלא היינו צריכים לשאול לדעתם אלא להודיע להם על החלטתנו. חשבנו שחלק מההתנגדות נבע ממרדנות לשמה בסמכות המבוגר, ללא סיבה של ממש, מאחר שאף אחד מהם לא סיפק הסבר הגיוני לסירוב.

לאורך כל שאר המפגשים לא הצלחנו לקיים דיונים קבוצתיים. אם התקיימו, הם נסבו רק על נושאים ענייניים הקשורים בפעילות. הייתה התנגדות חזקה לפיתוח כל דיון שהיה בו אפילו "ריח" של משוב או התייחסות לתמונות. תמיד

תראו אותנו היום, מה עשינו, הכול ביחד." הם תיארו את העוצמה של החוויה שעברו, את התחושה שהציבו לעצמם משימה ועמדו בה בצורה כה טובה. בשיחה הורגש צער על כך שהפרויקט הגיע לסיומו. גם אני נשארת עם צער הפרדה ורצון לעוד.

ההמתנה לשיחה הקבוצתית, כמו השיחות שהתרחשו ביומיים האחרונים של המסע, לא הייתה לי קלה. הקושי לקבל את הנערים במקום שבו נמצאו, כשלא היו מוכנים לקיים את הדיון, היה מתסכל. ההיכרות שלי ושל דותן עם הנערים, שהלכה והעמיקה עם הזמן מתוך שיחות בקבוצות קטנות בעניינים של שגרה או בשיחות האישיות, היא שסייעה לשמר את התקווה שנגיע גם לשלב זה.

המפגש הבין-אישי

כאמור, הטיפול בהרפתקנות ולמידה חווייתית מתבסס על עצם העשייה, החוויה, ההתגברות על האתגר. לאורך כל המפגשים, דותן ואני מצאנו רגעים רבים לניהול שיחות קצרות עם נער זה או אחר. התייחסנו לקשיים או לאירועים שבהם הבחנו או סתם שאלנו לשלומם. למשל, אחד הנערים המופנמים ביותר החל לספר לי על משפחתו, על כך שלא הכיר את סבו שהיה

רצו לנוע קדימה, לפעילות הבאה. כך הגענו לטיול. בלילה, לאחר יום גדוש פעילות ומאמצים שונים, התיישבנו סביב המדורה. פתחתי בשאלה: מדוע, לדעתכם, נבחרתם להשתתף בפרויקט? כאן התקיימה השיחה שעליה חלמתי כל הזמן. באופן מרגש, הנערים הצליחו להתייחס לעצמם ואל חבריהם. גם כאן היו שניים שבחרו לשתוק, אולם הבעות פניהם, לאור המדורה, הציעו הצצה למתרחש בלבם. היו גם כאלו שהצליחו להתייחס אליהם ולענות עבורם. הם התייחסו למקומם החברתי, למה שהרוויחו משיתוף הפעולה הקבוצתי בפעילויות, מהעזרה ההדדית ומהתמיכה הקבוצתית. הם דיברו על תחושת ההנאה כאשר הצליחו לבצע את המשימות ולהתגבר על האתגרים והקשיים, להתגבר על פחד מגובה, לישון מחוץ לבית, להשתחל דרך פתח צר. זו הייתה שיחה גלויה, ישירה ומאלפת. אם עד אותו רגע לא היינו בטוחים בערכו של כל הפרויקט, הרי שכאן קיבלנו מענה.

למחרת, בסיומו של המסע, ישבנו לצלו של עץ בפאתי טירת הכרמל. המתנו להסעה וערכנו שיחת סיכום. ביקשנו מכל אחד מהם, כשאלה פתוחה, להעלות את מחשבותיו עם הסיום. אחד הנערים פתח ואמר: "תראו, אתם זוכרים איך במפגש הראשון לא הצלחנו למסור אחד לשני כדור?

האם האתגר נכבש?

ההשקעה הפרויקט הייתה גדולה; לא רק כספית אלא גם רגשית. לא היה בידי כל כלי כדי לבדוק אם המטרות מושגות. דותן ואני בדקנו כל הזמן זה עם זה אם אנו בכיוון הנכון ובדרך להשיג את המטרות שהצבנו. לא תמיד התשובה הייתה ברורה לנו, וגם בסיומו של הפרויקט ותוך כדי כתיבת המאמר הזה עדיין עולות השאלות.

דוגמה לדילמה שלנו: לאחר המפגש העשירי המורות דיווחו שהנערים התלהבו מהפעילויות, אך הן לא ראו שינוי משמעותי בתפקודם. האם הן בכלל היו אמורות לראות שינוי כזה? ככל הנראה, בטווח הקצר לא נכון היה לצפות לשינוי התנהגותי משמעותי.

עם כל סימני השאלה, אני עדיין מאמין שהמטרות הושגו: כל אחד מהנערים זכה להתמודד עם המשימות ועם קשייו האישיים וזכה מהקבוצה לשוב בונה ותומך, אשר צייד אותו בכוחות להמשיך ולהתמודד עם משימת הגדילה האישית שלו. בנוסף, חלק מהתשובה היא אולי הנכונות שהם הביעו לאורך כל הדרך ללכת אחרינו ולבצע משימות שלא תמיד היה ברור מאליו שירצו לבצען.

רמטכ"ל בצה"ל. סיפרתי לו מה אני זוכר מסבא שלו. שיחות אלו הגבירו את ההיכרות, את האמון ההדדי ואת האפשרות למתן משוב אישי ברמה הפרטנית וגם ברמה הקבוצתית. הן חיזקו את עצם השקעת המאמץ ואת ההצלחה שהושגה.

ההיכרות גם אפשרה התייחסות אחרת בין הנערים לבין עצמם. היו כאלו שבמפגש הראשון אפילו לא הכירו את שמותיהם של האחרים, ולאורך המפגשים פעלו ביחד כדי להתגבר על האתגרים, תמכו בחבר אשר התקשה להשתלב, עודדו את החלש או את השקט והתאמצו לקבלם לקבוצה. הם למדו לא להתייחס לחסרונות ו"לרדת" זה על זה אלא להתייחס לחלקים החזקים של כל אחד, לאחר שלמדו להכיר אותם. נהניתי מאוד לצפות בתהליכים אלו ולעודד אותם. לדוגמה, אחד הנערים, דובר אנגלית כשפת אם, נהג להגיע למפגשים הראשונים עם ספר באנגלית ובזמן הנסיעה לשבת ולקרוא. לאחר שמצא את מקומו בקבוצה ביקשו הנערים לשמוע ממנו מה הוא חושב או מציע בתחומים שונים, ולקראת סיום ישבו יחד אתו וניסו לחקות את המבטא שלו. בשמחה רבה דיברו כולם זה עם זה במבטא אנגלי, כשהוא "משפר" ומתקן ומדגים כיצד להגות את המילים.

**ההיכרות גם אפשרה התייחסות
אחרת בין הנערים לבין עצמם. היו
כאלו שבמפגש הראשון אפילו לא
הכירו את שמותיהם של האחרים,
ולאורך המפגשים פעלו ביחד כדי
להתגבר על האתגרים, תמכו בחבר
אשר התקשה להשתלב, עודדו את
החלש או את השקט והתאמצו
לקבלם לקבוצה. הם למדו לא
להתייחס לחסרונות ו"לרדת" זה
על זה אלא להתייחס לחלקים
החזקים של כל אחד, לאחר
שלמדו להכיר אותם**

נהייתי מאוד מהפעילות. התרגשתי בכל פעם מחדש מתהליך ההיכרות ויצירת הקשר האישי עם הנערים. התחושה ש"משהו קורה שם", הציפייה למפגש משבוע לשבוע, ההתרגשות מן האירועים הקטנים המצטרפים למכלול ולתהליך - כל אלו השאירו אותי עם ההבנה שאת המטרה שהצבתי לעצמי הגשמת.

החלק שלא צלח הוא השימוש "לפי הספר" בפורט-תרפיה. לא הצלחתי לקיים עם הנערים דיון סביב התמונות שצולמו. לדעתי, היו לכך כמה גורמים. האחד הוא ההסבר הלוקה בחסר שלי על נושא הצילום בכלל ועל ההתרחשויות בתמונות בפרט. ציפיתי שיבינו תוך התנסות, אך הם לא אפשרו אותה. הגורם השני קשור בארגון הסביבה: מכיוון שרוב המפגשים נערכו בשטח, הציפייה של הנערים היתה לעשייה ולפעילות ולא לקיום שיחות. הם לא היו סבלניים כלפיהן ותמיד רצו לנוע הלאה.

עם זאת, את עצם הצילום הם קיבלו ברצון. כאשר צילמתי תוך כדי פעילות הם לא עצרו במיוחד למען התמונה, וכאשר הזמנתי אותם להסתדר לצילום הם נענו ברצון. הם שאלו על התמונות ורצו לראות אותן, וגם שמחו לקבלן בסופו של התהליך. הם שמחו כאשר הקרנו את התמונות בפני ההורים ושיתפנו אותם בסיפור המסע, ואני מניח שהצלחתי להעביר להם את חוויית ההכלה שלי בצילום. וכמובן - הם אלה שאפשרו לי להכיל אותם גם דרך הצילום.

אני מזמין את עצמי לחשוב מה אוכל לעשות טוב יותר אם תיפול לידיי הזדמנות נוספת. אני גם מרשה לעצמי לחלום שההזדמנות בוא תבוא. במקרה כזה אשקיע יותר בבחירת המועמדים לקבוצה ואקבע כללים לגבי דרכי השימוש בתמונות ובניית המשוב הבין-אישי. אילו יכולתי, הייתי נותן בידי כל נער מצלמה ועושה שימוש בתמונות שהם בוחרים לצלם. היה גם מעניין לראות מה היה קורה אם בנות היו חלק מהקבוצה. אני מזמין אתכם, הקוראים, לשאול את השאלות יחד אתי.

ספרות

1. שרון, א. (1993). קטינים בסיכון: שפיטה, דרכי טיפול והשגחה בבית משפט לנוער. תל-אביב: גבו.
2. Hutchison, E.D. (1990). Child maltreatment: can it be defined? *Social Service Review*, 64, 60-78.

המפגש האחרון, שאליו הגיעו הנערים עם בני משפחותיהם, היה נקודת שיא בחיזוקם של ההישגים האישיים, שהיו גם להישג קבוצתי. סיפור המסע מול כולם, שיתוף המשפחה, קבלת התעודות והאלבום האישי - אלה איגדו את כל ההצלחות הקטנות. ההורים שמחו בהצלחות של ילדיהם, והנערים נהנו להציגן במפגש. גם כאן התקיימה שיחה פתוחה, שבה חלק מההורים וגם חלק מהנערים דיברו על המפגשים כעל חוויה טובה. כל אלו אפשרו לשחזר את החוויה ולהעצימה, כמשוב חיובי לכל אחד מהם.

בשל העלויות הגבוהות של הפרויקט, לצערי אין ביכולת המחלקה נכון להיום לקיימו פעם נוספת. עם זאת, הכיוון של שימוש בפעילות אתגרית מחוץ לחדר כדרך התייחסות מקצועית לילדים ולנוער חדר למחלקתנו. בתוך פעילות המועדוניות שלנו מוזמן דותן מדי פעם לקיים מפגשים עם ילדים או עם ילדים והוריהם, כחלק מההתערבות הכוללת שלנו במועדוניות.

ומה אתי? האם אני מרגיש וחושב שכבשתי את היעד? ההתערבות המקצועית בחשיבה של מניעה היא דרך מקצועית שאני מאמין בה מאוד ומחפש הזדמנויות להפעילה. כאן קיבלתי את אחת ההזדמנויות. עם כל ההתלבטויות שתוארו,

נספח

תיאור המפגשים:

- **המפגש הראשון:** נכחו 11 נערים. התקיים במתחם בית הספר.
 - משחקי היכרות: מסירת כדור תוך כדי הקראת שם; להסתדר לפי תאריך לידה ולפי גובה.
 - לשבת על הקרקע סביב חבל שהונח כעיגול, להרים את החבל ולמתוח אותו מבלי ליפול ומבלי להיעזר ברצפה.
 - כולם אוחזים בחבל בעמידה. נער נבחר ללכת על החבל ולעבור עיגול שלם כשהאוחזים בחבל תומכים בו.
 - "הכספת": פיזרנו על הדשא 25 לוחות פוליגל, ממוספרים מ-1 עד 25 ומפוזרים במעגל התחום בחבל. על הנערים להיכנס לפי סדר עולה של מספרים, לעמוד על לוח הפוליגל שנושא את מספרם ולצאת מידי. יש לדאוג לכך שלא יהיו שניים ביחד בתוך העיגול ושכולם ישתפו וישמרו על הסדר הנכון. נמדד זמן הביצוע.
 - לסיום הולכנו אותם לחדר המחשבים, להקרנת מצגת תמונות של סוגי פעילות אתגרית.
- **המפגש השני:** נכחו 10 נערים. נסיעה למתקן טיפוס קירות וגלישה באומגה.
 - גלישה באומגה - לאחר הסבר קצר, כל נער נרתם לרמתם אבטחה ועלה למגדל שממנו קופצים.
 - טיפוס על קיר - ניתנה הדרכה והועמדו שני נערים כמאבטחים המחזורים לחבל אבטחה, ליד הצוות המקומי ולידנו. טיפוסו לגובה של כ-7 מטר.
- **המפגש השלישי:** נכחו 16 נערים. תרגילי הישרדות על חוף הים.
 - חפירת בורות בחול במטרה לצבור מים.
 - הדלקת אש ללא גפרורים וללא מצת, על ידי שפשוף מקל מצורן מעל נסורת וזרדים.
 - שיחה על פעילויות היום ועד היום ומשוב קבוצתי.
- **המפגש הרביעי:** נכחו 14 נערים. עריכת חוזה קבוצתי.
 - להניח כמה שיותר רחוק מקו קבוע מקל עץ קטן. מותר להניח על הקרקע יד אחת (לא ברכיים או יד שנייה) ובדרך זו גם לקום.
 - להעביר את כל הקבוצה מצד אחד לצד שני של "קיר" הבנוי משלושה חבלים אופקיים. לפי סדר עולה יש לעבור במרווחי הגובה, מבלי לגעת בחבלים.
 - "המעבר לאי" - יצרנו מחבלים שני עיגולים, זה בתוך זה. על הקבוצה הוטל להגיע לתוך המעגל הפנימי מעמידה מחוץ למעגל החיצוני. כל אחד קיבל לוח פוליגל בגודל דף פוליו. האזור שבין שני החבלים הוגדר כביצה מלאת תניניים וההנחיה הייתה שאסור להשאיר לוח פוליגל בשטח המעגל החיצוני כאשר לא דורכים עליו - כי אז יאכלו אותו התניניים. כמו כן, העלייה על האי צריכה להיעשות כך שכל החבורה קופצת באותו רגע לתוך המעגל.
 - חוזה קבוצתי - לאחר שכל אחד כתב ואמר מה היה רוצה

לעשות בקבוצה נכתב הסיכום, שהוא החוזה שלהלן:

פריקט אתגרים - חוזה קבוצתי:

- שיתוף פעולה
 - אוכל וכיף
 - כבוד הדדי
 - גיבוש ועבודת צוות
 - יותר "אקשן", להשקיע מאמץ
 - אין טלפון נייד בזמן פעילות
 - אין אלימות פיזית ומילולית
 - כשאחד מדבר - היתר שותקים
- **המפגש החמישי:** נכחו 10 נערים. את המפגש, שנערך בתוך כיתה בבית הספר, הנחתה מורה מומחית לקפוארה.
 - **המפגש השישי:** נכחו 9 נערים. הקרנו את הסרט "גיבורים קטנים". בסרט עולים נושאים של קבלת החרג, ניווט עם מפה, הישרדות, חברות, עזרה הדדית.
 - שיחה קבוצתית על הסרט, הדמויות השונות בו ודרך תפקודן האישי והחברתי.
 - **המפגש השביעי:** נכחו 14 נערים. בניית מסתור בשטח, ביער "עופר". הנערים למדו כיצד להכין מחסות מחומר גלם מקומי מבלי לפגוע בצמחייה החיה.
 - **המפגש השמיני:** נכחו 13 נערים. ניווט ביער "עופר" בעזרת מפת שבילים טופוגרפית ומצפן. לימדנו את דרך השימוש באמצעים אלה כדי לנווט בשטח.
 - **המפגש התשיעי:** נכחו 13 נערים. רכיבה על סוסים. יצאנו לרכיבה בשדות כרם מהר"ל.
 - **המפגש העשירי:** נכחו 12 נערים. פעילות אקולוגית ליד עין כרמל.
 - **המפגש ה-11:** נכחו 13 נערים. סנפלינג באתר "מחצבות קדומים" עם מדריכים מומחים. לאחר הסבר, הנערים נרתמו לציוד וגלשו במצוק.
 - **המפגש ה-12:** נכחו 10 נערים. מפגש סיכום.
 - העברת מים מנקודה א' לנקודה ב' בעזרת פרקי צינורות פלסטיים שהחיבור ביניהם הוא רק בהחזקה ביד.
 - בכיתה הוצג ציוד קמפינג וטיולים. שוחחנו על הטיול הקרב.
 - **מסע אתגרי:** נכחו 12 נערים.
 - טיול בן 48 שעות ביערות הכרמל, כולל לינה בשטח באוהלים ובמחסות אישיים שנבנו על ידי הנערים.
 - **מפגש סיום:** נכחו 9 נערים ובני משפחותיהם. הוצגה מצגת של התמונות שצולמו. דרכה סיפרנו את סיפור המפגשים והמסע. ההורים והנערים התייחסו לחוויה שעברו. כל נער קיבל תעודת השתתפות ואלבום תמונות ובו התמונות האישיות שלו (בין 30 ל-40 תמונות לכל אחד), וכך דיסק מחשב עם כל התמונות שצולמו.

מסטודנט לבעל מקצוע: קריירה בעבודה סוציאלית

דוד ברגל

אני ניצב כאן לפניכם כדי לחלוק עמכם את הידע אודות התפתחות קריירה מקצועית בעבודה סוציאלית. זה הנושא שבוודאי כבר מעסיק הן את הבוגרים הנמצאים כאן, שהם בפתח הקריירה המקצועית בעקבות הלימודים האקדמיים,

והן את תלמידי המוסמך אשר כבר נמצאים בעיצומה. העבודה, שהיא תמצית הקריירה, היא מרכיב מרכזי בחייו של האדם המודרני. כשנשאל פרויד בשעתו כיצד הוא מגדיר אדם נורמלי, הוא ניסח זאת באמצעות שני המונחים הבאים: אהבה ועבודה. בעוד שב"אהבה" הוא התכוון לכל הקשור לזוגיות, לחיי משפחה ולגידול ילדים, הרי שב"עבודה" הוא התכוון להתפתחות האדם בעבודה, להסתגלות אליה

פרופ' דוד ברגל - בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית ע"ש פאול ברוואלד, האוניברסיטה העברית.

נאמו של פרופ' ברגל בטקס הענקת תעודות לבוגרים ולמוסמכים של בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית ע"ש פאול ברוואלד, האוניברסיטה העברית בירושלים - תשס"ט, 18.5.2009.

ולמציאת הסיפוקים בה.

עקב השיפור בבריאות וההתארכות של תוחלת החיים, אתם עתידים לבלות כארבעים שנים בעבודה ובקריירה. זהו פרק חיים נכבד ביותר, ומן הראוי להקדיש לו מחשבה כדי להבינו, ואולי אף לתכננו בצורה הולמת יותר. הדברים שאומר כאן מבוססים בחלקם על ניסיוני האישי כבעל קריירה בעבודה

סוציאלית, אך לא פחות מכך על תובנות שהן פרי מחקר, עיון ורפלקציה אודות התפתחות קריירה במקצועות סיוע כמו רפואה, חינוך ועבודה סוציאלית.

אפתח בתיאור קצר של הקריירה האישית שלי. כמה מן ההתנסויות והחוויות שלי יהיו נחלת כל אחד ואחת מכם. מן הסיפור האישי ועל סמך התיאוריה והמחקר אציע מודל של כמה תחנות קריירה חשובות במקצועות הטיפול והסיוע בכלל ובעבודה סוציאלית בפרט. בכל אחת מן התחנות אצביע על צרכים ודילמות הדורשים התמודדות ומציאת פתרונות, אשר יסייעו לבעל הקריירה ולבעלת הקריירה לפתח ולגבש את הזהות המקצועית שלהם.

באוקטובר 1958, לפני 51 שנים כמעט, התייצבתי ביראת

**בעת מילוי התפקיד המקצועי
הראשון והכניסה לארגון-שירות
חלים שינויים משמעותיים בהבניית
הזהות המקצועית. האדם מביא לתפקיד
הראשון את החלום: מה יעשה כשיגדל.
בעבודה סוציאלית, ואולי בכל תפקיד חדש,
הנכנס לתפקיד מאמין בכוחו להשפיע ולשנות
את העולם. אולם הנפילה אינה מאחרת
לבוא. שוק המציאות שבעבודה
הסוציאלית הוא בדמות היעדר
משאבים, גישות מפלות
כלפי פונים, חולי גופני
ונפשי שלהם**

סוציאלי מיומן, וכי אני תורם לשיקום ולטיפול בבעיות הקשות של נוער עבריין.

במקביל, התחלתי לראות את התפקיד של עובד סוציאלי כמורכב מפעולות רבות מלבד אלה הטיפוליות. היה צורך להתמודד עם סרבולים ביורוקרטיים: תקציבים חסרים, ועדות שבאמצעותן נשלחו המטופלים למוסדות. נסתמנה קבוצה של נערים ונערות אשר חזרו וביצעו עבירות למרות ההשקעה העצומה מצד קציני המבחן. בשלב זה קיבלתי להדרכה סטודנטים, ומאוחר יותר אף עובדים.

אם נשוב לאמרתו של פרויד בדבר האהבה והעבודה שהם נחלת האדם המבוגר הנורמטיבי - כיצד משלבים את האהבה, החיים האישיים, החובות המשפחתיים ודרישות הקריירה? הקמתי משפחה, גידלתי ארבעה ילדים והיה עליי לחלוק את החובות והדרישות של הבית עם דרישות הקריירה המקצועית. גם לאשתי הייתה קריירה, והתחלקנו בחובות הבית והמשפחה באופן לא שוויוני: אני מילאתי כשליש מן המטלות והיא מילאה את שני השלישים החשובים הנותרים.

בשלב זה, ותוך כדי עבודה כקצין מבחן, השלמתי תואר ב.א. בפסיכולוגיה באוניברסיטת תל-אביב. בהיותי בעל שני תוארי ב.א., בעבודה סוציאלית ובפסיכולוגיה, ובעל ניסיון מקצועי והדרכתי ניכר בשירות המבחן, התחלתי לשמש כמורה בבית הספר ברוואלד בירושלים, מקום שבו הייתי בעבר סטודנט. תוך כדי שירותי כמורה בעבודה סוציאלית סיימתי לימודי תואר שני ודוקטורט בפסיכולוגיה קלינית וחברתית באוניברסיטה העברית והתקבלתי כמרצה בבית הספר. במהלך הקריירה הארוכה המשכתי להדריך וליעץ

קודש ליום הלימודים הראשון בבית הספר לעבודה סוציאלית שזה עתה נפתח באוניברסיטה העברית. בחרתי בעבודה סוציאלית בעקבות ניסיון רב שנים כמדריך בתנועת נוער וכשליח מטעם הנח"ל. החלום שלי היה לסיים את הלימודים ולהפוך לקצין מבחן לנוער, להציל נערים ונערות מזרועות הפשע ולהתפתח למטפל בבעיות נפשיות של מתבגרים. שלוש שנים מאוחר יותר ניצבתי על הבמה באולם וייז בגבעת רם, שם הוענק לי תואר בוגר בעבודה סוציאלית. נתקבלתי לעבודה כקצין מבחן לנוער באזור תל-אביב.

הרגשתי כי אני מגשים את החלום. שירות המבחן לנוער נחשב אז למקום העבודה הטוב ביותר מבחינה מקצועית. הוצמדה לי מדריכה, שסייעה לי בנייתו ובהבנה של המקרים. נשלחתי לקורס לקציני מבחן מתחילים, שבו רוכזו כל העובדים החדשים ונלמדו הסוגיות הארגוניות, החוקיות והמקצועיות המייחדות את שירות המבחן. מנהל השירות שבו עבדתי היה דמות חינוכית ומקצועית יוצאת דופן, אשר דרש מאתנו לקרוא מאמרים וספרות מקצועית כדי להתעדכן בסוגיות הנוגעות להבנת עבריינות נוער והטיפול בה. בישיבות הצוות שנתקיימו מדי שבוע עסקנו, כל אחד בתורו, בנייתו מקרים מתוך מאגר המטופלים. אחת לחודש נפגשנו בבתי פרטיים של העובדים, קראנו מאמרים ודנו בהם.

בצד המקרים הקשים מאוד שנתקלנו בהם, ואשר דרשו מאתנו השקעה נפשית ומקצועית - שאגב, לא תמיד הצליחה לגרום להצלחת הטיפול - היו לנו גם הצלחות מרשימות. יכולתי, למשל, להצביע על כמה נערות שחילצתי מתוך קריירה של זנות. נערים אחדים ששלחתי למוסדות חזרו כעבור שנים אחדות למשפחותיהם כאזרחים נורמטיביים. תכננו פרויקטים קהילתיים, שבהם שיתפנו פעולה עם עובדי חבורות רחוב ועם עובדים סוציאליים בלשכות. הרגשתי בשלב זה כי אני עובד

**כשנשאל פרויד בשעתו
כיצד הוא מגדיר אדם נורמלי,
הוא ניסח זאת באמצעות שני
המונחים הבאים: אהבה ועבודה.
בעוד שב"אהבה" הוא התכוון לכל
הקשור לזוגיות, לחיי משפחה ולגידול
ילדים, הרי שב"עבודה" הוא התכוון
להתפתחות האדם בעבודה,
להסתגלות אליה ולמציאת
הסיפוקים בה**

תפקיד בקידום רווחתו של האדם בכלל והאדם במצוקה בפרט.

תוצאות:

- ראשית ההבחנה בזהות מקצועית.
- כפי שמוכר לכם מן הלימודים שאך סיימתם, סוכני הסוציאליזציה שתראו לכם לרכישת ידע, מיומנויות וערכים היו מורי הקורסים העיוניים והמדריכים בהכשרה המעשית. שלוש שנות הלימודים מניחות את היסודות לזהות המקצועית. בהיעדר התנסות בעולם המעשה, הרי שהזהות המקצועית עדיין אינה חלק מן ההתנהגות, החשיבה והערכים של בעל המקצוע.

ב. סוכני סוציאליזציה וזהות מקצועית בעת מילוי תפקיד מקצועי ראשון:

סוכני סוציאליזציה:

- עשה לך רב - המדריך האישי כמורה נבוכים;
- קריאת ספרות מקצועית, התעדכנות בידע מקצועי רלוונטי;
- תרבות ארגונית - למידת הציפיות, נורמות ההתנהגות וסימני ההצלחה בטיפול והערכתם;
- השתתפות בישיבות צוות, למידה ארגונית.

שינויים בזהות המקצועית:

- "יש לי חלום": "מה אעשה כשאהיה גדול?"
- "אני ואתה נשנה את העולם"
- שוק המציאות: "הלו, זה רדיו?"
- מאידיאליזם לריאליזם

תוצאות:

- "אשרי, אני יודע יותר טוב מי אני" - זהות מקצועית יותר מובחנת.

בעת מילוי התפקיד המקצועי הראשון והכניסה לארגון- שירות חלים שינויים משמעותיים בהבניית הזהות המקצועית. האדם מביא לתפקיד הראשון את החלום: מה יעשה כשיגדל. בעבודה סוציאלית, ואולי בכל תפקיד חדש, הנכנס לתפקיד מאמין בכוחו להשפיע ולשנות את העולם. אולם הנפילה אינה מאחרת לבוא. שוק המציאות שבעבודה הסוציאלית הוא בדמות היעדר משאבים, גישות מפלות כלפי פונים, חולי גופני ונפשי שלהם. כל אלה אינם מאפשרים כל-כך בקלות לשנות את העולם. קריאת הגששים: "הלו, זה רדיו?" מבטאת את ההלם שבו מצוי העובד בעל התשוקה לשנות את העולם - ומהר. הדרך היחידה לדבוק בתפקיד ולהצליח בו היא לשנות את החלום ולהתאימו למציאות; מגישה הרואית-אידיאליסטית לגישה מעשית ומציאותית, הלוקחת בחשבון את האילוצים והמגבלות של השירות ושל דרכי הסיוע.

לעובדים סוציאליים בתחומים הבאים: קב"נים בצבא ועבודה סוציאלית במקומות עבודה, בניהול צוותים ובפיתוח ארגונים.

החינוך לעבודה סוציאלית והתפתחות קריירות הוא אחד מתחומי המחקר שבהם עסקתי, וכמה עבודות דוקטורט בנושא זה אף נכתבו בהדרכתי.

מה ניתן ללמוד מסיפור הקריירה שלי ומן המחקר על התפתחות קריירות ועל תחנות בקריירות שאתם ואתן, הבוגרים והמוסמכים, תעברו במהלך חייכם?

נפתח בהגדרת המושג קריירה.

קריירה הוא מושג מרכזי בסוציולוגיה, אשר בא לתאר את המעבר בין תפקידים תעסוקתיים במהלך חיי האדם.

שתי משמעויות עיקריות למושג קריירה: חיצונית ופנימית. קריירה חיצונית (מנקודות ראות של המתבונן מבחוץ) היא שרשרת התפקידים שאדם ממלא - ההיסטוריה התעסוקתית שלו. קריירה פנימית (מנקודת הראות של האדם עצמו) היא התפיסה האישית של בעל הקריירה את העמדות, הרגשות וההתנהגויות הקשורים בניסיונות העבודה שלו לאורך שנות חייו. זוהי הבניית הזהות המקצועית של היחיד.

על-פי ההגדרה החיצונית למושג הקריירה, אפשר לתאר ארבע תחנות קריירה עיקריות במסלול ההתפתחות של עובד סוציאלי, החל בלימודים האקדמיים ועד לשלב של עובד בכיר - בעל מקצוע מיומן:

- לימודים אקדמיים;
- עובד/ת מתחיל/ה: כניסה לתפקיד מקצועי ראשון;
- עובד עצמאי;
- עובד בכיר: בעל מקצוע מיומן.

נתעכב על כמה תהליכים המתרחשים בזהות המקצועית בתחנות הקריירה. בכל תחנה נפרט את סוכני הסוציאליזציה ואת השינויים החלים בזהות המקצועית.

א. סוכני סוציאליזציה וזהות מקצועית בעת הלימודים האקדמיים

סוכני סוציאליזציה:

- לימודים אקדמיים: קורסים הניתנים על ידי מרצים, מאמרים וחומר קריאה;
- הכשרה מעשית:
- 1. ליווי והוראה באמצעות מדריך
- 2. מפגש עם פונים
- 3. מפגש עם שירות רווחה

שינויים בזהות המקצועית:

- רכישה של ידע, מיומנויות וערכים המאפשרים למלא

ג. סוכני סוציאליזציה וזהות מקצועית בשלב העובד העצמאי:

סוכני סוציאליזציה:

- "קנה לך חבר" – קול החברים לעבודה כ"קול שדי מקצועי";
- ישיבות צוות וניתוח מתמשך של מקרים;
- הזמנת מומחים ליעוץ ולהרצאה מחוץ לשירות;
- קריאת ספרות מקצועית;
- השתתפות בהרצאות והשתלמויות בשירות ומחוצה לו (לימודים).

שינויים בזהות המקצועית:

- אני בקונפליקט – סימן שאני קיים.
- קונפליקט וההתמודדות המוצלחת עמו בין תפקידי עבודה ובית;
- קונפליקט וההתמודדות המוצלחת עמו בין ערכים מקצועיים לאילוצי ביורוקרטיה, חוק ומצב כלכלי;
- רפלקציה מתמדת על פעילות מקצועית ולמידה מתמדת (reflection in action/on action).

תוצאות:

- זהות מקצועית מגובשת.

בעקבות ההתנסות בתפקיד הראשון ואילוצי המציאות שבהם העובד נתקל מתחוללות דיפרנציאציה וגיבוש נוסף בזהות המקצועית. להדרכה ולתרבות בארגון יש תרומה חשובה. התחנה הבאה בקריירה המתפתחת היא שלב העובד העצמאי. כאן בולט המשקל הגדול שיש לחברים ולחברות במקום העבודה, מה שמכונה "קבוצת השווים". קולה והשפעתה של קבוצה זו שקולים לקול "אלוהים" מקצועי. גורמים נוספים התורמים לפיתוח הזהות המקצועית הם קריאה של ספרות מקצועית, ישיבות צוות וניתוח מקרים, הזמנת מומחים והשתתפות בהרצאות ובהשתלמויות בשירות ומחוצה לו. השינויים המשמעותיים אשר מתרחשים בהבניית הזהות המקצועית בשלב זה עניינם מציאת דרכי התמודדות בקונפליקט של אהבה ועבודה, וכן יישוב הקונפליקט בין ערכים מקצועיים ודרישות השירות. כאן בולטת המיומנות של רפלקציה על הפעילות המקצועית. בשלב זה כבר אפשר למצוא זהות מקצועית מגובשת.

ד. סוכני סוציאליזציה וזהות מקצועית בשלב העובד הבכיר:

סוכני סוציאליזציה:

- קריאת ספרות מקצועית;
- לקיחת חלק בהשתלמויות ובלמודים;
- השתתפות בפורומים של עמיתים למקצוע.

שינויים בזהות המקצועית:

- תחושת הלימה רבה בין האני האישי והמקצועי;
- הפעלת רפרטואר מיומנויות מקצועיות המותאמות לבעיות הפונים;
- פיתוח השקפת עולם מקצועית מנומקת וסדורה.

תוצאות:

- קיום זהות מקצועית מובחנת ומגובשת, שמשמשת מודל הזדהות והשראה לעובדים מתחילים.

ארבעת הדיברות לפיתוח זהות מקצועית פרודוקטיבית ומוצלחת בעבודה סוציאלית

המשותף לארבע תחנות הקריירה שתוארו לעיל הם ארבעה צווים, ארבעה דיברות; אבני היסוד שבלעדיהן אין אנשי המקצוע במקצועות שירותי אנוש ממלאים את מחויבותם ואת שליחותם כלפי הפרופסיה וכלפי הפונים:

1. חתירה מתמדת להתעדכן בידע תיאורטי ומחקרי לשם שיפור ההתערבות למען הפונים ולהעשרת אנשי מקצוע;
2. תהליך נמשך של רפלקציה עצמית של העובד/ת אודות חלקו/חלקה בתהליך הטיפול וחלקם של הפונה וגורמים נוספים בתהליך זה;
3. פיתוח השקפת עולם הומניסטית ושתפנית המשמשת כהצדקה וכהנמקה אתית לכל נקיטת עמדה מקצועית כלפי נושאים – הן בתחום המדיניות החברתית והן ביחס לפונים יחידים;
4. גיוס משאבים אישיים ואחרים על-ידי העובד הסוציאלי כדי להתחדש, לחדש ולמנוע שחיקה, ייאוש ואיבוד תחושת השליחות. פיתוח פעילות מקצועית שבבסיסה הפחת תקווה ואופטימיות לעתיד טוב וצודק יותר, הן לפונים והן לחברה.

סכנת השחיקה אורבת במידה רבה לפתחם של העוסקים במקצוע כעבודה סוציאלית. מישור השירותים החברתיים מעמיד מצבים קשים בפני העובדים הסוציאליים, הפועלים לעתים קרובות תוך שימוש במעט משאבים ובמעט סמכות וכוח להפעיל גורמים עירוניים וממשלתיים לפתרון בעיות של פונים. ציבור העובדים הסוציאליים חשוף מדי יום ביומו לאלימות פיזית ומילולית מצד פונים מתוסכלים וקשי-יום, המצפים כי העובדים הסוציאליים יפתרו את בעיותיהם הכלכליות, יסייעו להם להתמודד עם חוליים פיזיים ונפשיים ויעזרו להם בתפקודם החינוכי כהורים. כלפי העובדים הסוציאליים מופנות ציפיות שהן בלתי ריאליות להגשמה, ובוודאי שלא בזמן קצר. כך הם נהפכים לעתים ל"שק חבטות" קונקרטי ומטפורי של המתוסכלים וקשי-היום בחברה הישראלית. תנאי העבודה של עובדים סוציאליים כוללים סרבולים

מקצועיות. קריירה מקצועית עשירה מתאפיינת בעומס רב של תפקידים, במלחמות בביורוקרטיה ובמסורות עבודה מיושנות. בכל קריירה יש גם רגעי שפל וייאוש, אשר מאיימים על המשך הישגותו של האדם העובד בתפקיד. אך במקביל אנחנו מוצאים אצל אותם מנהיגים וחדשנים את היכולת להתרומם מעל רגשי השפל ולדבוק בשליחותם.

אתם בחרתם במקצוע עם שליחות חברתית; מקצוע הומניסטי שבמרכזו הדאגה לאדם הסובל ולמצוקותיו. המשאבים שבידיכם, בראשיכם ובלבותיכם צריכים לסייע לכם בביצוע תפקיד בעל חשיבות עצומה ליחידים ולכלל. באמצעות ידע תקף, השקפת עולם ברורה ומעוגנת בערכים מקצועיים, הכרה בצדקת מאבקכם ותקווה ואופטימיות באשר לגורל האדם, תוכלו להצליח בתפקידכם ואף להגשים את עצמכם.

בניגוד לאמרה האמריקנית המושמעת מדי יום: "שיהיה לכם יום טוב" - "Have a nice day", אני מאחל לכם בנוסח המקובל בסין: שיהיה לכם יום מעניין ומאתגר. אני מאחל לכם פיתוח קריירה מעניינת ומאתגרת, המשלבת אהבה ועבודה בעבודה סוציאלית.

ביורוקרטיים, בידוד מחברים לעבודה, איהשתתפות בהחלטות מקצועיות ואדמיניסטרטיביות, עמימות באשר למרכיבי התפקיד המקצועי והיעדר עדכון בידע חדש ובאפשרויות מגע עם העוסקים ביצירתו - באוניברסיטאות ובמכוני מחקר ובאמצעות קריאת ספרות מקצועית.

במישור החברתי יש לציין את הגורמים הבאים, המאיימים לשחוק את התפקוד המקצועי של העובדים הסוציאליים: עולים וגוברים הקולות מצד תיאורטיקנים ופוליטיקאים המחזיקים בהשקפות ניאורליברליות, אשר מבקשים לבטל את הישגיה של מדינת הרווחה ומטילים על השכבות החלשות לפתור את בעיותיהן ולהתמודד עמן ללא סיוע המדינה. במדינות דמוקרטיות שהיו בעלות מבנה חברתי ששם לו למטרה לדאוג לחלשים (אנגליה, ישראל) גוברות מגמות האינדיבידואליזם ונטישת ערכים קולקטיביסטיים של סולידריות ואחריות הדדית.

עליכם ועל כתפיכם מוטלת החובה לא להיכנע לכוחות השחיקה והעייפות. מתוך מה שניתן ללמוד מן הקריירות של מנהיגים וחדשנים בתחום הפרופסיות שעניינן טיפול באנשים, עולה כי חייהם לא היו רצופים רק בהישגים ובתרומות

המסע שלך ממשיך לתואר שני (M.A.) בעבודה סוציאלית בתל-חי

סיימת תואר ראשון בעבודה סוציאלית? יש לך ניסיון שדה? בוא להמשיך לתואר שני (M.A.) בעבודה סוציאלית בתל-חי.

- ◀ הכשרה לתפקידי ניהול, הדרכה ופרקטיקה מתקדמת
- ◀ קורסים בנושאי משפחה וטיפול משפחתי - לבחירה
- ◀ יחס אישי ואווירה אינטימית
- ◀ לימודים מרוכזים ביום וחצי בשבוע

תכנית חברתית לבודדים

שמרית מויאל בן חיים

הרקע לתכנית

תכנית רשת חברתית לפונים בודדים נבנתה בעקבות זיהוי של צורך במענה עבור קבוצת פונים באגף הרווחה, שלפניותיהם קווים משותפים. מדובר באוכלוסיית פונים שהם מחוסרי קשרים משמעותיים ו/או רשת משפחתית או חברתית תומכת כלשהי בהווה, ואורח חייהם מאופיין בבדידות (אובייקטיבית ו/או סובייקטיבית).

רובה של אוכלוסיית פונים זו הם נפגעי נפש או נכים ברמה כזו או אחרת. לאלה יש אפשרות תיאורטית להשתייך למסגרות המוצעות בקהילה כמו "אנוש", מפעלי שיקום ומועדוני

שמרית מויאל בן חיים - עו"ס, מרכזת התכנית.
 ייעוץ בנושא קבוצות - נינט האן, M.A., מנחת קבוצות ומדריכה

קשישים, אולם לא תמיד הם מוצאים עניין במסגרות אלה, שמעוררות בהם תחושות של זרות והסתייגות. כך הם נותרים בפועל ללא כל מסגרת שתיתן מענה לחלק מצורכיהם הסובייקטיביים. בנוסף, מצאנו כי בקרב חלקם הגדול הבעיה/המוגבלות אינה נראית לעין. להערכתנו, הדבר גורם, במודע או שלא במודע, לצורך שלהם ב"נבדלות" מאלו המתויגים תחת כותרת מעצם השתייכותם למסגרת זו או אחרת.

כך, למעשה, אין כל שירות מתאים עבור אוכלוסייה זו, שזכאית להשתמש בפתרונות המצויים בקהילה, אם ברמה התעסוקתית ואם ברמה החברתית.

מאפיין מרכזי נוסף המשותף לאוכלוסייה זו הוא היותם מנהלים אורח חיים עצמאי, ללא תלות בגורמי קהילה או יחידים, למעט צרכנות מוגברת של שירותי בריאות. עוד מצאנו כי חלקם הגדול החזיק בעבר במשרות ובתפקידים המלמדים על היותם "הון אנושי גבוה" (ביניהם - 3 מהנדסים,

"זנוחה" זו. בעבר, אגף הרווחה ברמת גן השכיל להעמיד לרשות פוני האגף שירות חברתי מסוים. שירות זה עבר תהליך של חשיבה, פיתוח וארגון מחדש, תוך למידה מעמיקה יותר של אוכלוסייה זו, אופייה וצרכיה, והמענה עבורם הפך להיות הוליסטי יותר.

הרציונל של התכנית ומטרותיה

להקמתה של מסגרת קבוצתית כמענה לצורכי אוכלוסייה זו יש רציונל כפול:

מבחינת הפונים – מסגרת קבוצתית תספק תמיכה, עזרה הדדית וקבוצת השתייכות, המהוות מענה ישיר לבעיית הבדידות. לפי כפיר (1989), בדידות היא תחושה שיכולה להשתנות עם שינוי הקשר שלנו עם הזולת או עם הסכמתנו לקחת חלק ב"אני ואתה" של החיים. מערכת תמיכה יכולה להיות אדם אחד, או קבוצת אנשים שאנו מרגישים שייכות אליה.

בנוסף, הקבוצה מאפשרת לחברים תנועה. הליכה, או כל מה שיקים את האדם מכיסאו ויגרום לו להפעיל את גופו ובעיקר לצאת אל חוץ לביתו – יש בהם כוחות של ריפוי (כפיר, 1989). **מבחינת הארגון** – מפגש במתכונת קבוצתית יוסיף עוד ממד בהבנתנו את אוכלוסיית הפונים הזאת. מאז הפעלתה של התכנית במתכונתה המחודשת בשנת 2007 ועד היום, אנו נמצאים בתהליך של למידה מתמדת של אוכלוסייה ייחודית זו.

אציין כי בספרות לא נמצאה התייחסות לאוכלוסייה מסוג זה וטרם ניתנה עליה הדעת.

מטרת העל של הקבוצה היא ליצור מסגרת השתייכות חברתית לכ-15 חברים, על בסיס מפגשים חד-שבועיים קבועים. הקבוצה מהווה כלי ובסיס להעצמה בקרב אוכלוסייה ייחודית זו. הצורך בהעצמה הוא חלק ממימוש האנושיות. תהליך העצמה מבקש לאחד בתוכו תהליכי שינוי פרטניים עם תהליכי שינוי חברתיים בסביבת הפרט (סדן, 1996).

האנשים הקרובים ביותר לאדם הם בדרך-כלל משפחתו וידידיו. ההנחה שבני משפחה אחראים זה לזה מוגדרת בחוק ובמדיניות הרווחה. ואולם, שלא מן ההיבט הפורמלי, האחריות המשפחתית – אם היא קיימת – יכולה גם להיות מקור ללחץ, דרישות והאשמות וחשש לאכזב את בני המשפחה. אלה יכולים לדרדר את האדם למשבר. המתערב האנונימי, התמים (שאינו יועצים, משפחה, רופאים וכדומה) משקף יותר מכל אחר את המציאות כפי שהיא. דווקא משום שהוא מחוסר רצון להשפיע, הוא יכול להיות נקודת מפנה לאדם במשבר (כפיר, 1989).

הקבוצה מאפשרת רכישת התנהגויות חדשות, או לחלופין – זניחת ישנות. היא גם מאפשרת התנסות בתקשורת חיובית וכן סיפוק והנאה מן המסגרת. הקבוצה מאפשרת לחבריה

ד"ר לעתידנות, לבורנטית בשירות הציבורי, מנהלי עבודה, טכנאים, אמנית ועוד). זאת עד שפקד אותם משבר, שהפך אותם עם השנים לבלתי מועסקים, נתמכי קצבאות, בעלי יכולות כלכליות מוגבלות מאוד ויותר מכול – בודדים.

למעשה, ניכר תהליך בולט של נסיגה מאורח חיים יצרני למקום של הסתגרות, בידוד, דיכאון, תחושת ניכור, כעס ואכזבה על שהיה ואיננו. תהליכים מעין אלו מוזכרים רבות בספרות והם סימפטום כמעט בלתי נפרד של משבר.

פגיעה במיומנויות החברתיות וחוסר עניין חברתי הם סימנים מובהקים לכל משבר. הקשרים של אדם במשבר מצטמצמים או אינם קיימים כלל. אדם במשבר, נפשו מרוכזת רק בו עצמו או בשום דבר. הוא זקוק לכל האנרגיה הנפשית שלו כדי לקיים את עצמו ואין הוא יכול לתת את דעתו לצורכיהם של אחרים או להוקיר את המאמצים של קרוביו למענו. ידוע שאנשים במשבר מאבדים חברים. תהליך זה אינו נראה לעין, ובדרך כלל קשה לדעת מתי החל. חברים מתרחקים מאנשים במשבר משום שהם אינם רוצים להיות שרויים בעצב או בדיכאון (כפיר, 1989).

מצבו הנפשי הכללי של האדם במשבר אינו ניתן להגדרה. לפעמים הוא מדוכא, לפעמים אדיש, ולפעמים הוא פועל כמו "טייס אוטומטי". טעמים של החיים פג בעיניו, גם אם אין בולטים שינויים קיצוניים בהתנהגותו החיצונית (כפיר, 1989). קבוצת פונים זו קיימה בעבר קשר פרטני כזה או אחר עם העובד הסוציאלי, לרוב עו"ס משפחה. משהושגו המטרות הטיפוליות, שלרוב הינו מימוש זכויותיהם בקהילה, הקשר מתקיים רק על בסיס של פניות קונקרטיות, שסביבן מוגשים להם המענים כמקובל. לעתים, חלקם פונה ומתדפק על דלתות העובדים כביטוי לצורך באינטראקציה, כמענה לבדידות ול"חוסר המעש".

לפי רוזנפלד (1996), לב לבה של העבודה הסוציאלית בנוי מיחסי גומלין הדוקים בין שני שותפים: ספקי השירות ומקבליו. כאשר השירותים אינם הולמים, שני הצדדים נקלעים למבוי סתום. יחסי גומלין לקויים כאלו אינם מאפשרים לספקי השירות להציע שירותים שיסייעו למקבליהם לצאת מן הבידוד שהחיים בשולי החברה כופים עליהם.

ואכן, האתגר המרכזי העומד בפני העבודה הסוציאלית הוא למצוא דרכים לגשר בין נותני השירותים למקבליהם ולעצב מחדש את הקשרים ביניהם, כדי להבטיח שירות "טוב דיו" לאוכלוסיות המנודות. מכיוון שתופעות ואנשים הרחוקים מן העין נחקרים לעתים רחוקות בלבד, הידע הנוגע להם הוא מטבע הדברים מועט. העובדים הסוציאליים פועלים בצורה אינטואיטיבית, או משתמשים בכלים ששירתו אותם בעבודתם עם אוכלוסיות מוכרות יותר.

מתוך הבנה כי לפונים אלו נדרש מענה אחר מזה הקונקרטי, הוחלט על הקמתה של תכנית שתהווה גורם מקדם לאוכלוסייה

מאפייני המשתתפים: פונים שמוכרים למטפליהם כבודדים (או בייקטיבית וסובייקטיבית). בודד, להגדרתנו, הוא מי שאינו משויך למסגרת חברתית או אחרת ואינו מקיים קשר תומך כלשהו עם הזולת, באופן שלהערכת העובד ולהערכתו שלו הוא סביר ומספק. בנוסף, כאמור, רוב רובם של המועמדים הינם נפגעי נפש המתפקדים ומנהלים אורח חיים עצמאי. טווח הגילים: 40-65.

התכנית כוללת שתי קבוצות: האחת, בצפון העיר, התחילה את פעילותה בנובמבר 2007 ובה כיום 15 חברים קבועים. השנייה, במזרח העיר, התחילה את פעילותה במרס 2008 ובה 11 חברים קבועים. בסך-הכול יש בשתי הקבוצות 26 חברים, כאשר מאז פתיחתן מסתמנת מגמה של עלייה מתמדת במספר החברים. אנו מעריכים כי בשנת הפעילות הבאה, הקבוצות הקיימות תגענה לרוויה במספר המשתתפים בהן.

מבנה הקבוצה והרכב ההנחיה: הרכב ההנחיה כולל עו"ס וסומך-מנחה. העו"ס מנהל את הפרויקט, משתתף לסירוגין בהנחיית מפגשים שוטפים ומשתתף באופן קבוע באירועים ובפעילויות מחוץ לכותלי המועדון. הסומך יהיה למנחה קבוע וישתתף בכל מפגשי הקבוצה.

יאלום (1985) התייחס במאמרו לדגם זה של הנחיה (מדריך+מדריכה) כמאפשר לדמות דמויות הוריות תוך הסתמכות על העולם האסוציאטיבי של המטופל. כלומר, דגם זה מאפשר להעלות על פני השטח רצונות ודרישות שלעתים הם סמויים, ובטיפול יחידני יעלו רק במעורפל - אם בכלל. החשיבות היא לא בהשבתם לתחייה של הקונפליקטים המשפחתיים, כי אם בהשבתם וביישובם באופן הנכון. לעתים המטופל נכנס לקבוצת הטיפול עם ניסיון שאינו חיובי או משביע רצון מהקבוצה החשובה ביותר בחייו - המשפחה שלו. הקבוצה מזכירה משפחה במובנים רבים, כך שעבור מטופלים רבים העבודה עם המטפל ועם חברי הקבוצה פותרת גם בעיות ונושאים לא סגורים מימים עברו.

העבודה המשותפת כללה מפגש שבועי (ולפי הצורך יותר), סיכום המפגש הקודם, הכנת המפגש הבא וכן מעקב ותכנון שוטפים. העבודה המשותפת העקבית תרמה להיעדר מכשולים על רקע חוסר תיאום ותכנון ולהצלחת פעילותה השוטפת של התכנית.

במהלך הפעלת הפרויקט - משלב הגיוס, גיבוש הקבוצה ועד לסיום שנת פעילותה הראשונה, קיימנו מפגשי "הנחיה על הנחיה" בהדרכתה של עו"ס מצוות מקדם עבודה קבוצתית באגף.

עם התקדמות המפגשים נעשתה האצלה של תפקידים וסמכויות בקרב חברי הקבוצה. למשל, הכנת המקום למפגש והחזרתו לקדמותו עם סיום המפגש, וכן סיוע בקליטתם של חברים חדשים. בנוסף, קיימים חשיבה ותכנון עתידי להבאת החברים לכדי הפעלה עצמית.

להאיר בעצמם חלקים "כבייניים", אפקט תרפויטי אדיר שלו אנו עדים. בפועל, מטרות אלו מתממשות כאשר החברים נחשפים לפעילויות הקשורות באינטלקט האנושי הכללי, בתרבות ופנאי לצורותיהם ולדיון בנושאים שאינם נוגעים בפתולוגיות, קשיים וכדומה. אלה נשארים מחוץ לכותלי החדר. שלא במסגרת המפגש הקבוצתי הכללי, מנחי הקבוצה יוזמים ומאפשרים לחברים יחסים אישיים יותר, תשומת לב והכוונה סביב קשיים שהם מעלים. כחלק מראייתנו ההוליסטית, הנגישות של המנחים לחברים מתאפשרת גם שלא בשעות הפעילות של הקבוצה.

לפי טוסלנד ורווס (2001), המטרה העיקרית של קבוצות טיפוליות היא לפגוש צרכים סוציו-רגשיים של חבריהן - לתמיכה, חינוך, תרפיה, צמיחה וסוציאליזציה. על פי החלוקה המוצעת, לאופיין של קבוצות הפרויקט יש קווים המתארים בעיקרם קבוצת צמיחה, ויש בהן גם ממהותה של קבוצת סוציאליזציה.

קבוצת צמיחה - מציעה הזדמנות לחברים להיות מודעים, להרחיב ולשנות את מחשבותיהם, רגשותיהם והתנהגויותיהם ביחס לעצמם ולאחרים. הקבוצה מהווה כלי לפיתוח היכולות של חברה עד למלאן. היא מתמקדת בבריאות סוציו-רגשית ולא בחולי.

קבוצת סוציאליזציה - מסייעת לחברים ללמוד מיומנויות חברתיות והתנהגויות חברתיות מקובלות, כדי שיוכלו לתפקד בעילות בקהילה.

קבוצת תמיכה - מטרתה לספק עזרה הדדית, עזרה בהתמודדות עם אירועי חיים מלחיצים והגברת מיומנויות התמודדות. **קבוצת חינוך** - מטרתה לסייע ברכישת מידע חדש ומיומנויות. **קבוצת תרפיה** - מתמקדת בתיווך ובשיקום.

מטרות ביניים:

- להוות חלק מתוכנן בחיי היום יום של אוכלוסייה זו, המחוסרת תעסוקה והשתייכות למסגרת.
- להוות מסגרת תמיכה שתספק עזרה הדדית, תחושה של שייכות וקבלה מחברים שלהם מאפייני חיים דומים.
- להוות מסגרת להתנסות וללמידה שתסייע לחברים לרכוש מידע חדש ומיומנויות חברתיות - מעצם היותם באינטראקציה עם חברים אחרים וכן באמצעות מידע מגוון שיועבר במפגשים.
- חשיפה והזדמנות לפעילויות תרבות מעשירות ומהנות ולטיולים משותפים, שאינם בהישג ידם של רוב החברים.

מאפייני המשתתפים בקבוצה, מבנה הקבוצה והמנחים

המשתתפים אותרו מקרב פוני אגף הרווחה שזוהו על ידי העובדים כמתאימים למסגרת זו. הם עברו ראיון אישי ונמצאו מתאימים.

תיאור הפעילות

הפעילות הקבוצתית נערכה בעיקרה סביב תכנים של תרבות, העשרה ופנאי. אלה היו לכלי להשגת המטרות שתוארו.

קבוצה 1 - "צפון", פתיחה: ספטמבר 2007

מס' מפגש	נושא	כלים וטכניקות
1	היכרות ראשונית	הצגה עצמית ראשונה בפורום הקבוצתי, הצגה רעיונית נוספת של הקבוצה ברוח שיווקית
2	המשך היכרות, תיאום ציפיות	משחק היכרות באמצעות קלפים
3	עריכת חוזה ראשוני ו-setting	דיון פתוח - נורמות מקובלות ורוח ההשתתפות
4	הגשת עזרה ראשונה	הרצאה והפעלה
5	אקטואליה - רצח פוליטי	התקיים בסמוך ליום אזכור רצח רבין. התייחסות למנהיגים נוספים. דיון פתוח
6	סדנה להתמודדות עם כעסים	פרונטלי/ דיון משותף/ שימוש בהפעלה
7	נתינה	התייחסות לאושר ולהתנדבות. בסיום המפגש הייתה התעניינות באופציה להתנדב באמצעות מחלקת התנדבויות באגף
9	מסיבת חנוכה	
10	חלומות	הרצאה ודיון משותף
11	התמכרויות	הרצאה ודיון משותף
12	ירושלים	הרצאה - הכנה לקראת טיול
13	טיול לירושלים	
14	הגירה ועוליה אתיופיה	הרצאה ודיון - אקטואלי לאותם ימים
15	מושגים בסיסיים בפסיכולוגיה	הרצאה ודיון משותף
16	סדר ט"ו בשבט	
17	כוחו של הרצון	באמצעות ספרו של מעוזיה סגל "להתחיל מחדש"
18	תקשורת בינאישית	מפעיל חיצוני מתנדב
19	קונפורמיות והשפעה חברתית	הרצאה ודיון משותף
20	הצגה ב"בית צבי"	
21	צפייה בסרט "בופור" (מועמד לאוסקר)	
22	עולם השקר	הרצאה ודיון משותף
23	סדנת קולאז'ים	מפעיל חיצוני מתנדב

24	מסיבת פורים (בשיתוף קבוצת מזרח)	
25	אקטואליה ודילמת פצצת האטום	הרצאה ודיון - אקטואלי לאותם ימים
26	תזונה וערכים תזונתיים	הרצאה ודיון משותף
27	הרמב"ם - דרכו ואמנותו בזיקה לימינו	הרצאה ודיון משותף
28	פסיכופתולוגיה - מושגים בסיסיים	הרצאה ודיון משותף
29	ביקור בספארי (בשיתוף קבוצת מזרח)	
30	רמת גן עירי - לקראת ביקור ב"בית קריניצי"	הרצאה ודיון משותף
31	ביקור בבית קריניצי (בשיתוף קבוצת מזרח)	
32	משפחת אהרונסון ותנועת ניל"י - לקראת טיול	הרצאה ודיון משותף
33	מיתוס ואמונות - סיפורי עמים	הרצאה ודיון משותף
34	טיול לזכרון יעקב-קיסריה (בשיתוף קבוצת מזרח)	
35	מסיבת סיום (בשיתוף קבוצת מזרח)	

קבוצה 2 - "מזרח", פתיחה: מרס 2008

מס' מפגש	נושא	כלים וטכניקות
1	היכרות ראשונית, תיאום ציפיות, עריכת חוזה ו-setting	משחק היכרות, דיון פתוח
2	אוטווגסטיה	הרצאה ודיון משותף
3	מסיבת פורים (בשיתוף קבוצת צפון)	
4	הגשת עזרה ראשונה	הרצאה ודיון משותף
5	הגשת עזרה ראשונה - המשך	הרצאה והפעלה
6	הרמב"ם - דרכו ואמנותו בזיקה לימינו	הרצאה ודיון משותף
7	מושגים בסיסיים בפסיכופתולוגיה	הרצאה ודיון משותף
8	ביקור בספארי (בשיתוף קבוצת צפון)	
9	סיפור יום העצמאות	הרצאה ודיון משותף
10	התמודדות עם כעסים	הרצאה ודיון משותף
11	ביקור בבית קריניצי (בשיתוף קבוצת צפון)	
12	משפחת אהרונסון ותנועת ניל"י - לקראת טיול	הרצאה ודיון משותף
13	מיתוס ואמונות - סיפורי עמים	הרצאה ודיון משותף
14	טיול לזכרון יעקב-קיסריה (בשיתוף קבוצת צפון)	
15	מסיבת סיום (בשיתוף קבוצת צפון)	

תיאור התהליכים בקבוצה

בשלב הראשוניים של הקמת התכנית עלו קשיים רבים, הקשורים בגיוס מועמדים מתאימים ובהבאת אלו המתאימים לכדי השתתפות בקבוצה. הקשרים והיחסים של אדם במשבר מוגבלים לרוב לקשרים מעשיים בעלי תועלת מידית, והאנרגיה הנפשית שלו מופנית בדרך כלל לצורך קיום עצמי. ניכרים פגיעה במיומנויות החברתיות וחוסר עניין חברתי (כפיר, 1989). ניכר היה כי אופייה של אוכלוסיית היעד – שכלל חשדנות, התנהגות פסיבית והיעדר אמונה בעצמם ובזולתם כמסוגלים להפיק תועלת ממסגרת שהיא חברתית במהותה – היווה קושי

- של הקבוצה – סובלנות, הקשבה וכבוד לאחר ולדעותיו.
- החברים החלו להתעניין זה בזה ואף החלו להתפתח חברויות מעבר למפגשים הקבוצתיים (גם בקרב מי שהוגדרו על ידי מטפליהם כ"אנטי סוציאליים").
- הופעתם של החברים למפגשים כביטוי למשמעותה של הקבוצה בעיניהם: החברים הקדימו להגיע למפגשים והופיעו בשערי המועדון עוד בטרם הופיעו המנחים (שמקדימים אף הם בכמחצית השעה). בנוסף, הם החלו להקפיד בלבושם למפגשים, שהפך "חגיגי", ואף ביטאו זו במילים (ר': "עכשיו יש לי סיבה להתאפר..."/ א': "יש לי את החולצה הזו 20 שנה בארון, עכשיו יש לי חשק להשתמש בה...").

סיכום ומשוב של חברי הקבוצות

עם סיום שנת פעילותו הראשונה של הפרויקט, נעשה תהליך של סיכום הפעילות ומשוב בשלושה אופנים:

1. בעל פה, בפורום הקבוצתי. במפגש הסיום התבקשו החברים (באופן וולונטרי) לתת משוב על הקבוצה.

2. בכתב, באמצעות שאלון

אנונימי שכלל שאלות סגורות ושאלות פתוחות. השאלון בדק את מידת שביעות הרצון מהפעילויות, האווירה, המענה לציפיות, תחושות שייכות ומחויבות ורצון להשתתף גם בשנת הפעילות הבאה. השאלון גם כלל שתי שאלות פתוחות, שביקשו לציין באופן חופשי נקודות חוזק וחולשה.

3. סיכום והסקת מסקנות לגבי מהלך הפעילות באמצעות ניתוח של רישומי מעקב שנעשו בסופו של כל מפגש קבוצתי (רישום התכנים, הנוכחים, סדרי ישיבה ואירועים מיוחדים).

מן המשובים עלתה שביעות רצון גבוהה ומובהקת – מהמסגרת הקבוצתית עצמה, כמאפשרת תחושת שייכות והתנסות בתקשורת חיובית, ומתוכני המפגשים והפעילויות – המבטאים את אותה "תנועה" ויצאה מהבית. כמו כן, החברים ציינו את הקשר עם המנחים ואת היחס שקיבלו מהם כגורמים חשובים, ולחלקם אף מרכזיים, בהגעתם למסגרת הקבוצה ובהישארותם בה.

בשאלות הפתוחות, החברים ציינו לחיוב את החשיפה לפעילויות של תרבות ופנאי, את רמת הארגון, יחס המנחים והאווירה הנינוחה והנעימה. בנקודות החולשה, עלה הרצון להגדיל את היקף הפעילויות ואת מספר החברים וכן לשנות את המקום הפיסי של הפעילות (מבנה המועדון). אלה אכן עברו שינויים בשנת הפעילות הנוכחית, כחלק מתהליך ההתפתחות של התכנית.

סגירות, חשדנות ונוקשות החלו להיעלם, ואט-אט התגלו ניצנים של פתיחות וביטויי התעניינות במסגרת, במפגשים ובחבריהם לקבוצה. כמו כן, חלקם המשיך ללמוד את הנושאים שעלו לדיון בקבוצה גם משחזר הביתה

ומחסום. היה עלינו לפרוץ מחסום זה ולזרוע במקומו עניין וסקרנות. הקושי התבטא במפגש הקבוצתי הראשון, שאליו הופיע מספר מצומצם מאוד של חברים.

בעקבות זאת, ולאחר הערכה מחדשת, החלטנו לנקוט בגישה בעלת גוון "אגרסיבי" ואינטנסיבי יותר. הן כלפי העובדים, תוך רתימתם למאמץ לאיתור מועמדים, והן כלפי המועמדים – שהיו סקפטיים ונטו לדחות השתתפותם "מסיבות לא סיבות". כבר במפגש השני התחלנו לראות שינוי. הקבוצה החלה להתעבות ולהתחזק, ואלו מחבריה שהגיעו למפגש השני כ"מחווה של נימוס" כלפי מאמצי החיזור שלנו, נשארו בשם העניין והטעם שאותם הותירה הקבוצה בלבם. השינוי החל להתבטא גם בשפתם המילולית והבלתי מילולית של המשתתפים: סגירות, חשדנות ונוקשות החלו להיעלם, ואט-אט התגלו ניצנים של פתיחות וביטויי התעניינות במסגרת, במפגשים ובחבריהם לקבוצה. כמו כן, חלקם המשיך ללמוד את הנושאים שעלו לדיון בקבוצה גם משחזר הביתה.

דוגמאות לביטויי פתיחות ולהתפוגגותם של מחסומים והתנגדויות:

- מעבר מהשתתפות פסיבית להשתתפות אקטיבית. החברים ביקשו לקחת חלק בדיאלוג שהתפתח במפגשים והפך רחב יותר עם התקדמותם, תוך שהם מקיימים את רוח החוזה

מסקנות והמלצות

הינם בלתי מספקים או אינם מפותחים דיים, וכי על הארגון לאפשר שינוי שלהם - אם ברמת החשיבה ואם ברמת הכלים שהוא מעמיד לרשות העובד לשנותם.

בראייה רחבה יותר, ניתן ללמוד על תהליך חינוכי וחשוב בעבודה הסוציאלית - הסתכלות רחבה שאינה "תבניתית". התכנית נבנתה, כאמור, עבור אוכלוסייה שפרטיה רשאים ליהנות ממסגרות ומשירותים קיימים בקהילה, שהרי רובם המוחלט משויך לאוכלוסיית בריאות הנפש, הנכויות, הקשישים ועוד. בקלות אפשר להאשים בבדידותם, כמי שאינם עושים די ואינם צורכים את השירותים המוצעים להם. בנוסף, במקרה זה, היעדר התייחסות תיאורטית

בהתייחס למטרות התכנית, מצאנו כי הקבוצה ענתה על ציפיות המפעילים, הארגון והחברים גם יחד.

מבחינת המפעילים - לאחר למידת האוכלוסייה ומאפייניה והתייחסות להיסטוריית המענים/אי המענים שניתנו לה, כפי שתואר לעיל, אכן אפשר להצביע על תהליך שבסופו מענה הולם.

מבחינת הארגון - המפגש עם אוכלוסייה זו, במהלך ההתקשרות סביב התכנית ובמתכונת הקבוצתית עצמה, הוסיף ממד וגוון להבנת אוכלוסיית פונים זו. אפשר להבחין בשינוי

באופן הצרכנות ובאופייה אצל פונים מסוימים במהלך השתתפותם בתכנית. יש שצמצמו ומיתנו את פניותיהם לאגף, בעיקר במקרים שבהם הפניות היו סוג של "הפגת בדידות", ויש שהיחסים שרקמו עם המנחים - שהיו ל"נציגים אחרים" של אגף הרווחה - הביאו לפניות מחדש באופן קונקרטי ויעיל יותר. שינויים אלה עדיין מצריכים מעקב ולמידה.

מבחינת החברים בתכנית - הקבוצה אכן סיפקה לחבריה

מסגרת השתייכות והיותה לרובם חלק מתוכנן מחיי היומיום. היא העניקה תחושה של שייכות ואפשרה מסגרת להתנסות במיומנויות חברתיות וחשיפה לפעילויות של תרבות והנאה, שכאמור - ידם של רובם אינה משגת אותן.

עם התגבשותה של הקבוצה ובמהלך פעילותה, החברים האירו בעצמם ובענייניו חלקים שהיו חבויים וכבויים, כמו ידיעה והבנה בעניינים הקשורים בנושאים רבים ומגוונים. הדבר גרם התרוממות רוח ועלייה בערך העצמי - בעיני עצמם ובעיני שומעיהם. למשתתפים ניתנה במה, ודעותיהם וידיעותיהם זכו לתשומת לב ולהתעניינות בקרב החברים. אפשרויות כגון אלה אינן מזדמנות בדרך כלל בחייהם, שאינם אלא התרכזות בהישרדות, במצוקות ובחולי.

לאור האמור לעיל ובעקבותיו, הקבוצות ממשיכות בפעילותן ומקבלות חשיבות עליונה בעיני המפעילים (המנחים והארגון) ובעיני החברים בהן. כמו כן, אפשר לראות כי גם השנה, כמו אשתקד, מתקיים תהליך של התפתחות, חשיבה ומעקב אחר חייה של התכנית.

עוד אציין כי התקיימותם של יחסי הגומלין בין הארגון לאוכלוסיית היעד ומתן שירות אפקטיבי זה התאפשרו, בין היתר, הודות להכרה כי צורות ותבניות מסוימות של מענים

חשיבה וערנות כלפי כלל הצרכנים של

שירותי הרווחה, זניחה או שכלול של פתרונות

ישנים ויצירת פתרונות חדשים - אלה אפשרו

לנו ליצור יחסי ספק-צרכן אפקטיביים

ומספקים יותר לשני הצדדים

כלשהי בספרות יכול גם הוא לתרום למלכודת של חשיבה צרה.

חשיבה וערנות כלפי כלל הצרכנים של שירותי הרווחה, זניחה או שכלול של פתרונות ישנים ויצירת פתרונות חדשים - אלה אפשרו לנו ליצור יחסי ספק-צרכן אפקטיביים ומספקים יותר לשני הצדדים.

ספרות

1. כפיר, נ. (1989). כמו מעגלים במים: התמודדות במצבי משבר. ת"א: עם עובד. עמ' 122-123, 88-89, 56-57.
2. סדן, א. (1996). "העצמה ועבודה קהילתית". *חברה ורווחה*, ט"ז (2), 143-162.
3. רוזנפלד, י. (1996). "למידה מהצלחות - כיצד לעצב עבודה סוציאלית ההולמת את מיעודיה". *חברה ורווחה*, י"ז (4), 361-377.
4. Yalom, I. D. (1995). The Therapist: Basic Tasks, Ch.5. (pp. 106-128). *The Theory and Practice of Group Psychotherapy*. New-York.
5. Yalom, I. D. (1985). The advanced group: Subgrouping, Ch.12 (pp. 326-344). *The Theory and Practice of Group Psychotherapy*. New-York.
6. Toseland, R. W., & Rivas, R. F. (2001). Introduction, Ch. 1 (pp. 14-47). *An Introduction to Group Work Practice*. Boston: Allyn& Bacon.

הזכות לזכויות

השתלבות השירות הסוציאלי בבית החולים מאיר בתהליך האקרדיטציה, שנועד לעודד את שיפור השירות

ברברה רבין, נלי פרידליון, הדרה שגב

החולה על כל מרכיביה - אם במישור הפסיכוסוציאלי ואם במישור המערכתי.

הפרויקטים שהוטמעו

הזכות לטיפול רפואי

העבודה הסוציאלית בבית החולים הינה חלק מן הטיפול הבירופסיכוסוציאלי בחולה. פרק ג' סעיף 5 לחוק זכויות החולה מדגיש: "מטופל זכאי לקבל טיפול רפואי נאות, הן מבחינת הרמה המקצועית והאיכות הרפואית והן מבחינת יחסי האנוש".

בשיתוף עם הנהלת הסיעוד הוכנו קלסרים, המצויים מעתה בכל מחלקות בית החולים ומפרטים מתי יש לפנות לעו"ס - הן כאשר הדבר מעוגן בחוק (כמו במצבי אלימות, ילדים בסיכון או קשיש חסר-ישע) והן מתוך שיקולים מקצועיים (כמו שכול פתע, גילוי מחלה קשה, שמירת רצף טיפולי או טיפול במתמכרים, חסרי בית ועוד).

הסכמה מדעת לטיפול רפואי (פרק ד' לחוק)

1. שירותי תרגום: כדי שביחסינו עם המטופלים נוכל לתת מענה גם לחולה שאינו דובר עברית, פיתחנו בבית החולים שירותי תרגום באמצעות פנייה בפורום בית החולים באינטרנט. יצרנו מאגר של דוברי שפות זרות מבין אנשי הצוות, אשר במחווה של רצון טוב מוכנים לשמש מתורגמנים בעת הצורך. בהמשך, מתוכננת הדרכה מיוחדת למתורגמנים אלו, כדי למקצע את יכולותיהם ולהקנות להם מיומנויות ספציפיות.

בנוסף, ערכנו רשימה עדכנית של אפשרויות תרגום מחוץ לבית החולים, כגון קו לעובד, שגרירויות ואף מסעדות בסביבת בית החולים המעסיקות דוברי סינית או תאית. כל אלה נועדו לספק מענה לחולה שאינו דובר עברית ובכך להעצימו ולאפשר לו שליטה במצבו והגעה להחלטות עצמאיות.

בית החולים אף רכש באחרונה מכשיר טלפון מיוחד, בעל שתי שופרות, המאפשר למטפל ולמטופל לשוחח בו זמנית עם מתורגמן שמעבר לקו. המכשיר הופך את התרגום לזמין, מידי, שימושי ונוח.

וברוח החוק: "מטפל ימסור למטופל את המידע הרפואי

הנהלת שירותי בריאות כללית חרתה על דגלה את קידום האיכות של הטיפול והשירות לחולה. כדי להטמיע ערך זה הוחלט על תהליך ארגוני שנקרא אקרדיטציה, ואשר הוטמע בשלב הראשון בשלושה בתי חולים, בהם בית החולים מאיר. האקרדיטציה היא תהליך של בחינה חיצונית אובייקטיבית, המעריך את איכות הטיפול בחולים ובבני משפחותיהם (וכן בלקוחות הפנים - העובדים) ומטרתו לעודד את שיפור האיכות. הסטנדרטים באקרדיטציה נקבעים בהתאם לרמה המיטבית שאותה רוצים להשיג.

תכנית האקרדיטציה בבית החולים מבוססת על מודל בינלאומי של סטנדרטים לאיכות ויעדי בטיחות המטופל, והיא מוטמעת בשיתוף עם חברת Joint Commission International (JCI). בתהליך המרתק נבחנות מערכות התפעול, הניהול וההתנהלות הרפואית בבתי החולים, כמו גם בדיקה של הידע והאמצעים להענקת טיפול רפואי איכותי.

התהליך החל לפני כארבע שנים, בשאיפה לקבל הכרה של החברה הבינלאומית הקובעת סטנדרטים של ביצוע בתחום זה.

כיצד השתלב השירות הסוציאלי בפרויקט האקרדיטציה?

השירות הסוציאלי (יחד עם האומבודסמן של בית החולים והנהלת הסיעוד) קיבל על עצמו את האחריות לקידום נושא ה-FPR - זכויות החולה ומשפחתו. השירות לקח על עצמו לקדם את חוק זכויות החולה, כאחד מעקרונותיו וכחלק מן האסטרטגיה של בית החולים.

על פי החוק, "לכל חולה הזכות לפרטיות, לסודיות, הזכות לדעת ולהסכמה מדעת".

ברוח זו פיתח השירות הסוציאלי בבית החולים כמה פרויקטים חדשים, הקשורים בזכויות החולה. מעבר לפיתוח הפרויקטים החדשים, השירות לקח על עצמו להיות סוכן השינוי והמטמיע של התהליכים החדשים - הן במסגרת בית החולים פנימה והן מחוצה לו, וכן לקדם נושאים הקשורים ברווחת

הכתבות הן מהשירות הסוציאלי, המרכז הרפואי מאיר

דיון וסיכום

הצעדים שנקטנו אמנם אינם בגדר שינויים מהפכניים ודרמטיים, אך עם זאת מדובר בהתנעה מערכתית של התכוונות למען המטופל בדברים הקטנים, לעתים היומיומיים, אשר עשויים לחולל את השינוי - ממתן טיפול למתן התייחסות.

אנו מקווים שהחולים יזכו לשירות איכותי יותר, מקצועי יותר, אישי יותר ואנושי יותר.

לתהליך הייתה גם השפעה פנים-ארגונית, על צוות השירות הסוציאלי עצמו. גיוס העובדות לא היה תהליך קל ומוכן מאליו. לא כולך ראו אותו כתהליך מקצועי, העשוי גם לתרום למעמד העו"ס בארגון. מאחר שחלק גדול מעבודת העו"סיות אינו נראה, לנראות שהייתה כרוכה בתהליך יש ערך מוסף.

ואכן, קיבלנו פניות מסקטורים שונים בבית החולים, המבקשים להצטרף לתהליכים של העצמת החולה ושמירת זכויותיו. ההיענות מתבטאת בשיתוף פעולה, הערכה מקצועית והסכמה מלאה לצורך במתן מענה הולם לחולים בנושאים שהעלינו על הפרק.

בעידן הגלובליזציה, ובמיוחד במצב הכלכלי העולמי, יש חשיבות רבה לתהליכים כמו אלה שבהם נקטנו, שגם בהיותם זולים הם אפקטיביים ותורמים לקידום הבריאות. שמנו עצמנו על המפה. ההדים שהתקבלו מקולגות ומהנהלת בית החולים דיברו בעד עצמם.

בשולי הדברים: בית החולים מאיר עבר בהצלחה מרובה את מבחן האקרדיטציה, על בסיס הסטנדרטים הבינלאומיים. אנו רואים בסיפוק רב את העובדה שלשירות הסוציאלי חלק נכבד בהצלחה.

ספרות

1. חוק זכויות החולה, תשנ"ו-1996.
2. Mishra N N et al (2008). Privacy and the Right to Information Act, 2005. *Indian Journal of Medical Ethics*, vol5 (4), pp: 158-61.
3. McCarthy RL (2003). Ethics and Patient Privacy. *Journal of American Pharmacy Association*, Nov-Dec, pp: 144-52.
4. Braunal DG (2008). Age of Consent. *Health Service Journal*, Nov (27)
5. Paasche-Orlow MK et al (2009). National survey of patients' bill of rights status. *Journal of General Internal Medicine*, vol24 (4), pp: 489-94.

באופן שיאפשר למטופל מידה מרבית של הבנת המידע, לשם קבלת החלטה בדרך של בחירה מרצון ואי תלות".
2. חוק זכויות החולה, בניסוחו המקוצר, תלוי כפוסטר בכל מחלקות בית החולים בשתי שפות - ערבית ועברית, ומונח בהן כחוברת עם תרגום לרוסית ולאמהרית.

3. מעבר לשירותי התרגום, השירות הסוציאלי שם לעצמו כיעד לקדם בבית החולים את המודעות לנושא הרגישות התרבותית. יצרנו קשר עם אנשי

דת שונים (קאדי, כומר ורב), כמו גם עם הקייסים של העדה האתיופית, כדי שילוו

אותנו בהתערבותם כאשר זו נדרשת (למשל, לבקשתנו של חולה סופני). אנו מצפים כי הם יסייעו לנו בין היתר בגיוס היענותם של חולים לטיפול מתוך הסכמה מודעת, התואמת את ערכיהם ותרבותם.

מיצוי זכויות

1. בכל מחלקה הצבנו לוח המציין את זכויות החולים, כגון פנייה לביטוח לאומי במצבי נכות או במצבים של קשישים סיעודיים, ימי החלמה אחרי ניתוחים, הפניה למסגרת שיקומית ועוד.

2. בשיתוף עם ארגון יד שרה ועם מערך הסיעוד בבית החולים הקמנו מנגנון של מתנדבים, אשר אמורים לבקר בבתי חולים הזקוקים לכך לאחר שחרורם מבית החולים ולדאוג למיצוי זכויותיהם ולצרכים שונים המתעוררים עם השחרור

3. זכויות ניצולי שואה: יצרנו תוכנה מיוחדת המאתרת בכל מחלקות בית החולים, בכל זמן נתון, חולים אשר נולדו באירופה או בצפון אפריקה לפני מלחמת העולם השנייה. כך אנו מאתרים בקלות את כל המאושפזים שהינם ניצולי שואה ומסייעים להם למצות את זכויותיהם בתחום זה.

כבוד האדם

"מטפל ישמור על כבודו... של המטופל בכל שלבי הטיפול הרפואי..."

גייסנו את עובדי בית החולים לאיסוף בגדים. הבגדים מאוחסנים בשירות הסוציאלי ואנו משתמשים בהם כדי לשחרר לביתם בצורה מכובדת והולמת חולים אשר הגיעו לבית החולים בבגדים מלוכלכים או קרועים, ואין להם משפחה או חברים שיספקו בגד חלופי בעת השחרור.

ללא מענה

**מדוע אין במדינת
ישראל טיפול
מספק לאנשים
עם הפרעות
אכילה?**

מרים גולדברג

הפרעות אכילה הן קבוצת מחלות פסיכיאטריות מסוכנות מאוד, העלולות לגרום לבעיות בריאותיות חמורות ואף למוות. שיעור התמותה מהפרעות אכילה נע בין 5%-20%, כאשר סיבות המוות קשורות להרעבה עצמית, הפרעות קרדילוגיות, הפרעות אלקטרוליטיות והתאבדות. השכיחות של הפרעות האכילה בקרב האוכלוסייה הכללית נעה בין 1% ל-1.5% ונמצא כי היא גדלה ומתפשטת בקרב אוכלוסיות מסוימות, כגון חרדים, ערבים, גברים ונשים מבוגרות. כמו כן, גיל התפרצות המחלה יורד (למשל, מדווח על מקרים של אנורקסיה נרבוזה כבר בגיל שבע). כ-90% מהחולים במחלה הן נשים. בספרות המקצועית נהוג להבחין בין שתי הפרעות אכילה

הכותבת היא סטודנטית לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בר אילן, פעילה בעמותת "בחברה טובה - רואים מעבר".

עיקריות: אנורקסיה נרבוזה ובולמיה נרבוזה. אנורקסיה נרבוזה היא הפרעת אכילה המאופיינת בהרעבה עצמית ובמצב תזונתי לקוי. המתמודדות עם המחלה חרדות מאוד מהשמנה ונוטות לחוש שמנות למרות היותן בתת-משקל. מבין המחלות הפסיכיאטריות, שיעור התמותה מאנורקסיה נרבוזה הוא מהגבוהים ביותר.

בולמיה נרבוזה היא הפרעת אכילה המאופיינת בהתקפי זליחה של כמויות מזון גדולות מאוד בזמן קצר, המלווים בהקאות, שימוש במשלשלים, במשתנים או בתרופות אחרות, צום או פעילות גופנית מופרזת.

טיפול אינטנסיבי בקהילה?

לפני כשנה הייתי מאושפזת במחלקה להפרעות אכילה בבית החולים תל השומר. זה כבר היה האשפוז השני שלי שם, והצוות לא ממש האמין שאשפוזי יכול לעזור לי. בולמיה נרבוזה הייתה

נעשית בתנאים מלאכותיים ולא בסביבה הטבעית של החולה. המצב כיום מוביל לכך שאנשים מגיעים לאשפוז, עולים במשקל ונהנים מהקלה בסימפטומים של המחלה, אך ברגע שהם משתחררים לוואקום הטיפולי והשיקומי המצוי בקהילה מצב בריאותם מתדרדר, מה שמוביל לאשפוזים חוזרים.

ללא שירות המשך

כך למשל, בנייר עמדה שכתבו ד"ר אריה באואר, מנהל המחלקה לפסיכיאטריה משפטית במשרד הבריאות, ופרופסור רוברטו מסטר, ראש צוות פיקוח ובקרה במשרד הבריאות דאז (הצעת מדיניות טיפולית בחולות בגירות הלוקות באנורקסיה נרבוזה חמורה ומטופלות בשירותים רפואיים ציבוריים בישראל, נייר עמדה, 26 באפריל 2004), צוין כי למיטב ידיעתם לא קיים כיום בארץ שירות המשך המתמחה בטיפול בחולות אנורקסיה. מסיבה זו, חולות מופנות למרפאות בריאות הנפש הרגילות, שבדרך כלל לא ניתן בהן טיפול ברמה מקצועית גבוהה כנדרש בהתמודדות עם הפרעות אכילה.

למיטב ידיעתי, המצב לא השתנה. לנוכח העובדה כי הרפורמה הביטוחית, שעיקרה העברת השירותים המרפאתיים בתחום בריאות הנפש ממשרד הבריאות לקופות החולים, מעוכבת כבר יותר מ-12 (!) שנים, אף אחד מהצדדים אינו שש לפתח את השירותים הנחוצים לאוכלוסייה הרחבה הזקוקה לשירותי בריאות הנפש, ובכללם אנשים עם הפרעות אכילה. מיותר לציין כי בעוד שהתורים לאשפוז נעים בין חודשיים לשלושה, התורים לשירותים המרפאתיים בתחום בריאות הנפש עלולים להגיע לשנה ואף יותר.

לבסוף, חוק שיקום נכי הנפש בקהילה (2000) נחקק כדי לאפשר לאנשים עם הפרעות ומחלות פסיכיאטריות להשתקם בקהילה ותוך כך להשיג את מטרות חייהם. חוק חדשני וחשוב זה הוביל לכך שבתקופה קצרה יחסית, יותר מ-13,000 אנשים הזכאים לסל שירותי שיקום (בתחומי התעסוקה, הדיור, ההשכלה, הפנאי ועוד) נהנים מאיכות חיים טובה יותר ומהשתלבות טובה יותר בקהילתם. אולם עקב קשיים תקציביים, הנובעים בעיקר ממקום נמוך בסדרי העדיפויות במשרד הבריאות ובמשרד האוצר, אנשים עם הפרעות אכילה אינם זכאים לשירותי שיקום, וכך גם בתחום זה הם נופלים בין הכיסאות.

אם כן, איכות שירותי האשפוז לאנשים עם הפרעות אכילה אינם מספקים, השירותים המרפאתיים קורסים ומחכים לרפורמה שתושיע אותם ושירותי השיקום אינם קיימים לגביהם. ההתמודדות עם הפרעת אכילה היא התמודדות ארוכה וכואבת ורצופת קשיים, גם למתמודד וגם לבני משפחתו. מדוע אנו צריכים גם להתמודד עם מחסור בשירותים שהמדינה אמורה לספק לנו כאזרחיה?

האבחנה. "את צריכה טיפול אינטנסיבי בקהילה", אמרו לי, ואני ניסיתי להסביר להם שהגעתי לאשפוז מכיוון שהגורמים שטיפלו בי בקהילה חשבו שהטיפול שלהם אינו מספק ושאתי צריכה "יותר", כלשונם. בסופו של דבר השתחררתי, וחזרתי לאותו טיפול בקהילה שכבר הובהר לי שאינו מספק ואינו מתאים למצב שלי. משם, הדרך לנפילה החדה והכואבת הייתה קצרה. הסיטואציה הזאת שעברתי ממחישה את החוסר החמור בשירותים מרפאתיים ושיקומיים לאנשים עם הפרעות אכילה במדינה ישראל.

כיום אני עדיין נאבקת בציפורניה האיומות של המחלה הזאת. זאת אינה מחלה שאפשר לקחת בה כדור קסם ולהירפא; תהליך ההחלמה הוא ארוך וקשה, וכמעט בלתי אפשרי לעבור אותו ללא הרבה מאוד עזרה ותמיכה. בשנים האחרונות התפיסה הטיפולית והשיקומית היא כי הדרך היעילה ביותר לטפל באנשים עם הפרעות אכילה היא במסגרת טיפולית רב-תחומית, המשלבת גישות התנהגותיות, פסיכותרפייסטיות, תרופתיות ושיקומיות. במילים אחרות, כדי לטפל בעשרות אלפי אנשים הסובלים מהפרעות אכילה בישראל ולשקמם נדרשות מסגרות אשפוז ייעודיות המתמחות בטיפול באנשים עם הפרעות אכילה, תשתית מרפאתית אשר תיתן מענה רפואי ומענה פסיכותרפויטי לאנשים עם הפרעות אכילה, ומסגרות שיקומיות אשר יאפשרו את שיקומם ושילובם של האנשים עם הפרעות אכילה בתחומי החיים השונים (למשל, בתעסוקה ובדיור). מיותר לציין שהכוונה היא כי שירותים אלה יינתנו במסגרת ציבורית ולא במסגרת פרטית, העולה אלפי שקלים בחודש ואינה נגישה לכל האוכלוסייה הזקוקה לשירותים חשובים אלה.

מרכז ייעודי יחיד

אז איך קורה שבמדינת ישראל אין טיפול מספק לאנשים עם הפרעות אכילה? מתברר שגם במצבים אקוטיים, שבהם אין מנוס מאשפוז, המצב רחוק מלתת את המענה הדרוש. המרכז להפרעות אכילה ומשקל במרכז הרפואי ע"ש שיבא בתל-השומר הוא המרכז הייעודי היחיד בישראל לאשפוז אנשים עם הפרעות אכילה אשר גילם מעל 18. במרכז 24 מיטות בתקן, אולם בפועל יש בו 28 מיטות אשפוז, התור לאשפוז ארוך, ונכון להיום עומד על חודשיים-שלושה לפחות. מטרת האשפוז היא לתת את הסיוע הראשוני, את הגמילה מהסימפטומים. אם לא תבוא אחריו מסגרת המשכית מתאימה, כל מה שיושג באשפוז ירד לטמיון. יש צורך במסגרת שתיכנס בדיוק בשלב המעבר הזה, שבין סיום האשפוז לחזרה הביתה. מסגרת כזאת צריכה להקיף, מצד אחד, את נושא האכילה (מסגרת עם סדר יום ברור של אוכל וכדומה), ומצד שני – עליה לאפשר לאדם להגשים את מטרות חייו. החיסרון באשפוז הוא שהחלמה

"המשפחה שלי": קבוצה לנערות בסיכון במרכז "קשב לנוער"

מיכל לנקרי ז"ל, הילה פרץ

רקע

במאמר זה מתוארת קבוצה לנערות גילאי 14-21, בעלות רקע של שימוש בסמים או באלכוהול. בעת הפעלת הקבוצה היו הנערות מטופלות במרכז "קשב לנוער".

מרכז "קשב לנוער" בבאר שבע הינו מרכז לטיפול בנוער נפגע סמים או אלכוהול, בטווח הגילים 14-21. מדי יום מגיעים כ-25 נערים ונערות לטיפול פרטני ולמרכז היום. בני הנוער מתגוררים בבאר שבע והפריפריה ומופנים על ידי בתי הספר השונים ועל ידי הורים, המבקשים סיוע בהתמודדות עם בעיית ההתמכרות של ילדיהם. מדובר במרכז רב תחומי, שעונה על ארבע מטרות מרכזיות:

- שמירה על ניקיון מסמים ומניעת שימוש חוזר (relapse);
- השלמת השכלה;
- הכשרה מקצועית, הכנה לצבא או הכנה לחיי עבודה;
- העשרה.

התכנית נפתחה בפברואר 2008 ונמשכה חודשיים. התקיימו בסך הכול שמונה מפגשים, כאשר כל מפגש נמשך שעה וחצי. המרכז רואה בקבוצה הזאת חלק מתהליך השיקום הכוללני מערכת, שבו רואים את המשפחה כבעלת מקום משמעותי ומרכזי בהצלחת הטיפול בנערה.

רציונל

ענת גור, בהרצאתה המרתקת במסגרת הכנס "שימוש בחומרים פסיכואקטיביים בקרב נערות ונשים צעירות",

מיכל לנקרי ז"ל - היתה סגנית מנהלת אגף הרווחה, עיריית באר שבע הילה פרץ - עו"ס נערות

ב ערב חג הסוכות נפטרה מיכל לנקרי לאחר התמודדות אמיצה במחלה קשה.

מיכל הייתה בת 53 בלכתה והותירה אחריה בעל, ארבעה ילדים וחמישה נכדים, הורים, אחים ואחיות. מיכל בעלת תואר שני בעבודה סוציאלית ותואר מומחה בתחום הגרונטולוגיה. במהלך שנות עבודתה באגף הרווחה בעיריית באר שבע מילאה תפקידים בכירים, ביניהם יישום הפעלת חוק סיעוד והקמת המחלקה לרווחת הקשיש. בתפקידה האחרון, כסגנית מנהלת אגף הרווחה, הייתה אחראית על הפעלת הבית החם לדיירי רחוב והמרכז לטיפול בנפגעי אלכוהול ומשפחותיהם.

את רוב זמנה ומרצה הקדישה מיכל להקמת מערך החירום באגף הרווחה. מערך זה הוכיח את עצמו במבצע "עופרת יצוקה", והיא זכתה להערכה רבה על דרך ניהול ההתערבות בשעת חירום למען אוכלוסיית העיר.

בנוסף לכך, מיכל שימשה כמדריכה בכירה באוניברסיטת בן גוריון, במחלקה לעבודה סוציאלית, וגידלה דורות רבים של עובדים סוציאליים המשולבים היום במקצוע.

היא איגדה את כלל ארגוני החסד, קרנות ועמותות הפועלים בעיר, והקימה מערך לחלוקת התרומות לטובת אוכלוסיית הנזקקים בעיר באר שבע.

מיכל זכתה בכמה פרסים ברמה הארצית, על הצטיינותה בעבודה עם הקשישים, וייצגה בכבוד את מדינת ישראל בכנסים מקצועיים בינלאומיים. היא בלטה ביכולת נתינה אינסופית, תוך דאגה אמיתית לכל נזקק, שימשה מודל לחיקוי לעובדי האגף ולעו"ס בכלל והייתה אהובה ומוערכת. לאחרונה נבחרה ברוב גדול לייצג את עובדי אגף הרווחה באיגוד העובדים הסוציאלי הארצי.

יהי זכרה ברוך.

המאמר שלהלן הוא המאמר האחרון שכתבה, יחד עם הילה פרץ.

- מתן הזדמנות לנערות לבדוק את קשריהן עם אנשים משמעותיים במשפחה;
- ניסיון ליצור שינוי בתפיסת הנערות את תפקיד ההורים בקשר עמן;
- יצירת איזון בין אווירה מקבלת ומכילה לבין הצבת גבולות;
- שימוש בכלים השלכתיים במטרה להקל על ההתחלקות במידע ובחוויות;
- ניסיון ראשוני ללמידה על תקשורת טובה יותר, למשל באמצעות תרגילי אמפתיה.

יחידת הנחיה

הקבוצה הונחתה ב־co על ידי כותבות המאמר. כל אחת מהמנחות הביאה פן אחר וייחודי ליחידת ההנחיה. מיכל ייצגה דמות מבוגרת יותר, בשלה ובעלת מעמד מקצועי וניסיון חיים רב, ואילו הילה ייצגה דמות קרובה יותר בגיל ובמראה החיצוני לנערות.

מיכל נהגה בקבוצה כמו אם מבינה ומכילה. התנהגות הנערות בקבוצה הייתה כאוטית למדי, ודווקא הילה היא זו שהציבה להן יותר גבולות ומילאה עבורן סוג של alter ego (אותו חלק שלהן הצמא לגבולות ולסדר, שאינו בא תכופות לידי ביטוי בהתנהגותן).

שתי המנחות הרגישו כי לטובת הקבוצה עליהן לנהוג באופן שבו חברות הקבוצה תתפוסנה אותן כפחות מרוחקות. כך, לדוגמה, ישבו עם המשתתפות על הרצפה כשזה התבקש מן הפעילות הקבוצתית.

כמו כן, הצטמצם הפער בין המנחות לבין עצמן. מיכל, שהייתה בעלת מעמד מקצועי גבוה יותר ובעלת ניסיון חיים וניסיון מקצועי רב יותר, למדה על הנושאים הקשורים בנוער בסיכון (שהיה תחום שהכירה פחות מקרוב) מהילה, שגם הפנתה אותה לקריאת מאמרים מקצועיים.

הילה, כעו"ס נערות, הייתה הדמות המוכרת יותר, ומיכל, כדמות הורית ולא מוכרת, אפשרה לנערות להביע חששות, חשדנות, כעסים ותסכולים שהופנו כלפיה. נוצר תהליך של בדיקה ולמידה הדדיות, שהתמקד בשתי המנחות אך במיוחד הופנה כלפי מיכל.

תהליך העבודה

- בניסיון להכניס סדר קבוע בהתנהלות הקבוצה, כל מפגש התאפיין באותם השלבים:
- התחלה בהרפיה למשך דקות מספר;

שהתקיים ב־6.1.2004, ציינה שאם באופן היסטורי מראים הנתונים של שימוש באלכוהול ובסמים שיעורים גבוהים יותר בקרב בנים לעומת בנות, נתונים עדכניים יותר מראים כי פער המגדר אינו קיים עוד בגילים 12-17.

הנתונים העדכניים של שימוש בחומרים ממכרים בקרב מתבגרים מראים עלייה חדה בשימוש בהרבה חומרים ממכרים בקרב נערות, כמו גם ירידה חדה בגיל הממוצע של תחילת השימוש.

הניסיון המקצועי שלנו במרכז מראה כי מרבית בני הנוער מגיעים לשימוש ולהתמכרות לסם כביטוי למצוקה שאינה מקבלת מענה הולם במסגרת המשפחתית. אצל מרבית הנערות והנערים קיימים קשיים בתקשורת עם הסביבה, ובעיקר עם היחידה הקרובה והמשמעותית - היחידה המשפחתית.

מרתה קיציס דורון כתבה ב־2006 מאמר "בזכות העבודה הקבוצתית עם נערות בסיכון (בקבוצה חד־מינית)". מטרת המאמר לעודד עבודה קבוצתית עם נערות צעירות בסיכון (גילאי 14-15) בקבוצה חד־מינית, ולעורר תשומת לב לעובדה שצורכי הנערות שונים ודורשים מענה ייחודי.

הכותבת, שהיא מנחה מנוסה של בני נוער, כותבת: "שמתיה לב לעובדה שחזרה על עצמה - נערות מבטאות את הצרכים שלהן, הבעיות שלהן והפחדים שלהן בבהירות ובכנות כשהן בינן לבין עצמן. כאשר נוכחים נערים בקבוצה הן כמעט שאינן מדברות, או עסוקות בלהדוף תוקפנות בעלת אופי מיני שמופנית נגדן על ידי הנערים."

מתוך הבנה זו, הוחלט להקים קבוצה בנושא התפקיד של נערות במשפחה וערוצי התקשורת שלהן עם בני משפחותיהן. כל זאת כדי לסייע בידיהן להתמודד נכון יותר, הן ברמה המשפחתית והן ברמה החברתית.

מטרות

לקבוצה היו שתי מטרות עיקריות:

1. יצירת מודעות והבנה אצל הנערה אודות הדינמיקה המאפיינת את משפחתה, תוך התייחסות לכל אחד מחברי המשפחה (כולל הנערה עצמה) ביצירת דפוסי התקשורת המשפחתיים;
2. ניסיון ליצור דפוסי תקשורת אדפטיביים יותר. הוגדרו הנושאים שיהוו מוקד להתערבות בקבוצה, וכן התהליכים והכלים שישמשו את חברי הקבוצה בהגשמת מטרותיה:
- יצירת מרחב בטוח ואמון בין המשתתפות למנחות ובין המשתתפות לבין עצמן;

- סבב קצר אודות הרגשות/מחשבות שאיתן הן מגיעות לקבוצה;
- עבודה על נושא מרכזי אחד;
- סיום המפגש בסבב קצר אודות רגשות/מחשבות - איך אני מרגישה בסיום המפגש?

תכנים ונושאים מרכזיים

לכל אחד מן התכנים הוקדשו שני מפגשים. נדגים כאן שלושה מוטיבים:

מפגשים 1 ו-2 - היכרות ויצירת אמון

ערכנו סבב קצר באמצעות חפצים אישיים, שהם בעלי משמעות עבור הנערות. כמו כן, לאור העובדה שהמפגש הראשון נערך בט"ו באב, בחרנו להתייחס כנושא פתיחה למשמעות המילה "אהבה". הנערות התבקשו לחשוב על אהבה בעולם הפנימי שלהן, סביב דמויות במשפחתן, לרבות ביטויי אהבה, שירים הקשורים לאהבה ועוד.

כל נערה התבקשה לכתוב מכתב לאדם יקר ומשמעותי עבורה ולבחור אם להקריא את המכתב שאותו כתבה ולדבר עליו, או לשמור אותו לעצמה. בסיום המפגש הראשון הענקנו לכל נערה פרח, לב ושיר הקשור לאהבה.

במפגש השני, הנערות יצרו קולאז' משפחתי.

כל נערה נתבקשה להביא תמונות משפחתיות וליצור קולאז' של המשפחה שלה. עלו נושאים מגוונים סביב "המקום שלי במשפחה" (מי במרכז? את מי אני רואה כחלק מן המשפחה שלי? ועוד). בזמן יצירת הקולאז' עלו תכנים החושפים את היעדר המשפחה והתקשורת, נושאים לא פתורים במשפחה, פנטזיות, משאלות, חרדות וקונפליקטים.

ניתן היה להתייחס לשוני שבין הסיפורים האישיים של הנערות גם דרך מאפיינים של השתתפות בפעילות כגון: כמות התמונות שהובאו למפגש (כך נערה אחת הביאה הרבה תמונות ואילו נערה אחרת לא הביאה אף תמונה); מידת השתתפות בדיון (היו נערות שרצו לספר על משפחתן והיו נערות שלא היו מסוגלות לדבר עליה); שימוש בקישוטים ובצבע ועוד.

הסוגיה של אמון וחשיפה הייתה מרכזית מאוד במפגש זה: עד כמה אני אחשוף ועד כמה אני רוצה להסתיר. היו הרבה צחוקים. בשלב זה, הקו של המנחות היה יותר להכיל ולשקף ופחות לשים גבולות.

מפגשים 3-4 - הקרנת סרט ודיון

בחרנו להקרין סרט הנקרא "13" - "Thirteen". סרט

העשירו בהמשך. הקבוצה פקחה את עינינו לסוגיות שלא היינו מודעות להן והביאה לשינוי בתפיסות ובעמדות, הן בקרב הנערות והן בקרב המנחות.

זה היה ניסיון לאפשר לנערות להתבונן במקום שלהן במשפחה ובקבוצת השווים ולראות כיצד לשפר את התקשורת בתוך המשפחה. ברור שלהורים יש חלק חשוב, אך גם להן יש אפשרות להשפיע. ניתנה לנערות הזדמנות לראות שהן יכולות להשפיע על האופן שבו הן נתפסות על ידי אחרים, חוויה חשובה מאוד לאור העובדה שמשפחותיהן מתקשות לתת בהן אמון ולראות את הפוטנציאל הטמון בהן.

מקורות

1. ענת גור (2004). התמכרויות בקרב נערות ונשים צעירות - מאפיינים "יחודיים וגישות טיפול מתואמות. סיכומי הרצאות מיום עיון שנערך ב-6.1.2004 בנושא: "שימוש בחומרים פסיכואקטיביים בקרב נערות ונשים צעירות".

2. מרתה דורון קיציס (2008). בזכות עבודה קבוצתית עם נערות בלבד. www.articles.co.il

זה נוצר ב-2003 ובוים על ידי קתרין הארדוויק. הוא דן בקשיים הניצבים בפני נערה בשלב ההתבגרות, תוך התייחסות לתרומה של המשפחה בחיי הנערה ולמקום של קבוצת השווים.

הסרט עורר חוויות אישיות משמעותיות מאוד אצל כל אחת ואחת בקבוצה. לאחר ההקרנה התקיים שיח/דיון סביב רגשות, מחשבות ותובנות שהסרט עורר. למשל - הצורך בתמיכה, בהצבת גבולות, יכולת בחירה ועמידה בלחץ חברתי בקבוצת השווים. המשתתפות הביעו כעסים כלפי דמויות ספציפיות בסרט, כגון כלפי אם שאינה רואה, אב שאינו ממש קיים, חברות עם השפעה שלילית ועוד.

מפגשים 5-6 - משחקי תפקידים

המטרה הייתה לעורר מודעות למורכבות של הצד האחר - ההורה או הילד - וללמוד מהניסיון של כל המשתתפות על דרכי ההתמודדות בחייהן, תוך ניסיון לאמץ מודל המותאם לנסיבות האישיות והמשפחתיות של כל אחת.

התברר לנו עד מהרה כי הנערות התקשו מאוד למלא את המשימה, לגלות אמפתיה כלפי ההורים ולייצג את הצד ההורי. נראה שהן עדיין לא היו בשלות להסתכל על תפקיד ההורה ממקום בוגר.

מסקנות והמלצות

בחוויה שלנו, בתחילה היה קשה ליצור אמון וקשר עם המשתתפות. עם הזמן, החרדות שלהן (וגם שלנו) פחתו, ואפשרו תקשורת פתוחה יותר והתחלקות בחוויות.

הניסיון למצוא איזון בין הכלה להצבת גבולות נשאר בעייתי עד הסוף. לאורך כל התהליך הנערות המשיכו לבחון את המנחות, ובעיקר עד כמה הן מוכנות להכיל ולאפשר מצד אחד ומהם הגבולות שהן מציבות מצד שני. סוגיה זו הינה מרכזית גם ביחסים שבין הנערות לבין הוריהן.

ההנחיה בשניים הייתה נכונה ורצויה. ההבדלים בין המנחות ומה שהן מייצגות תרמו הן למשתתפות הקבוצה והן למנחות עצמן. לדוגמה, למנחה מחוץ למרכז "קשב לנוער" (מיכל) יש יתרונות כגון חידוש, הזדמנות להופיע אחרת וניטרליות, וחסרונות כמו קושי להתגבר על חשדנות.

ניכר כי שימוש בעזרים (כגון יצירה, סרט, קלפים טיפוליים) הוא דרך עבודה מאיימת פחות, שמאפשרת פתיחות רבה יותר.

החוויות בקבוצה גרמו למשתתפות לדבר על נושאים וסוגיות שלא היו מסוגלות להביא לטיפול הפרטני, שאותו

מחלקת מדעי החברה והאנוש
מחלקת פסיכיאטריה
מחלקת פסיכולוגיה

המחלקה לקרימינולוגיה ותוכניות לימודי תעודה

תוכנית לימודי תעודה בפסיכותרפיה ממוקדת

ע"ש אלי חן ז"ל

אנו שמחים להודיע על פתיחת מחזור לימודים חדש של לימודי תעודה בפסיכותרפיה ממוקדת ע"ש אלי חן ז"ל בסמס' ב' של שנת הלימודים תש"ע (2010, 2.3.2010, ט"ז אדר תש"ע).

התוכנית מכשירה מטפלים לעיסוק בטיפול ממוקד וקצר- מועד באופן אינטגרטיבי, תוך התבססות על כמה גישות טיפוליות ממוקדות: גישה דינאמית, גישה קוגניטיבית, גישה התנהגותית וגישה מערכתית-אסטרטגית. התוכנית עוסקת גם ביישום האינטגרטיבי של מודלים טיפוליים ממוקדים וקצרי מועד לטיפול במגוון סוגיות טיפוליות.

משך הלימודים: שנתיים, בימי שלישי בין השעות 17:00-08:30.

תנאי קבלה: התכנית מיועדת לבעלי הכשרה אקדמית (לפחות תואר שני) ומקצועית קלינית, במקצועות: פסיכולוגים קליניים, פסיכולוגים חינוכיים ושיקומיים, פסיכיאטרים, עובדים סוציאליים, קרימינולוגים קליניים, קרימינולוגים חברתיים-שיקומיים ומטפלים באומנויות בעלי רקע מתאים.

המועמדים יידרשו להציג ניסיון קליני והמלצות יעברו מיון על ידי ועדת קבלה כדי לבחון את התאמתם לתוכנית.

ראש התוכנית: ד"ר יעל אידיסיס

Criminology.teuda@mail.biu.ac.il 03-5317195 לפון: 0777777777
<http://www.biu.ac.il/SOC/tvunit/minisite/minisite.html>

www.biu.ac.il מוקד המידע לשירותך *9392

סקרה: אהובה אוברשטיין

**לא
נולדים
אלימים -**

**החיים הרגשיים
והחברתיים של
ילדים קטנים**

**פרופ' מרים רוזנטל,
ד"ר ליהי גת,
ד"ר חנה צור,
הוצאת הקיבוץ
המאוחד, 2008**

כבר מהדקות הראשונות של הקריאה בספר לא יכולתי שלא לחשוב על האקראיות שהביאה אותי לקרוא אותו מיד אחרי הספר הקודם שסקרתי כאן - "שני בתי לחלום". שני הספרים עוסקים בילדים בגיל הרך מאוד ובסביבת הבוגרים המעצבת אותם: הורים, גננות, מטפלות ועוד, וגם בסביבת הילדים, בני גילם.

לא יכולתי שלא לחשוב על כך שבכל שלבי ההיסטוריה האנושית, הרך הנולד גדל, התפתח ועוצב בסביבה חברתית של בוגרים וילדים, משפחה, שבט וכדומה. מהי, אם כן, הסיבה לכך שדווקא בתקופתנו זו אנו עדים לאלימות גוברת, המוצאת את ביטויה כבר בגיל רך מאוד ובעוצמות הולכות וגדלות? במה שונים חיינו היום מהחיים בעבר ובעבר הרחוק? האם יש משמעות לעובדה שהיום יותר ויותר ילדים בגיל הרך מקיימים את חייהם במסגרות פורמליות ונמצאים במשך שעות רבות מחוץ למסגרת משפחתם?

ושמא אני חוטאת באמירה זאת כלפי המערכות וכלפי האנשים המפעילים אותן? הספר מתייחס באופן ייחודי לעולם הרגשי והחברתי של ילדים רכים ביותר, מציע תשובות לגבי הקורות אותם במסגרות השונות שבהן הם שוהים שעות רבות מדי יום ומציע להורים, מחנכים ומטפלים דרכים להתבונן, להבין ולהשפיע.

מרכז ההוויה ההתפתחותית הרגשית-חברתית (הקרובה למושג "אינטליגנציה רגשית") לא נחקר אלא בשנים האחרונות. המודעות לנושא התפרצה והתעצמה והתפתחו טכנולוגיות מדידה אובייקטיביות. הממצאים האמפיריים תומכים בהנחות היסוד כי האדם מטבעו הוא יצור חברתי. הוא לא בא לעולם כלוח חלק, אולם הנטיות המולדות נתונות לשינוי (גמישות מערכת העצבים המרכזית ויכולתה להתפתח לאורך כל חייו). לחוויות המוקדמות של האדם בסביבת גידולו השפעה חשובה על התפתחותו, ולחוויות הרגשיות-חברתיות בתחילת חייו השפעה מעצבת להמשך. השפעותיהן השליליות של חוויות רגשיות-חברתיות קשות בילדות המוקדמת הן החמורות ביותר, אם כי אינן בלתי הפיכות: "ההשקעה והמאמץ הנדרשים לתיקון הם אדירים ואינם זמינים לרוב הילדים הנפגעים, שנמצאים ממילא בסביבה מסכנת התפתחות".

הספר מדבר על יכולת רגשית-חברתית מבלי להפריד ביו השתיים, מאחר ש"מרבית הרגשות האנושיים שזורים בתוך יחסים חברתיים", הם "הכוח המניע של היחסים החברתיים", "יכולת חברתית קשורה במיומנויות רגשיות". יש השפעה הדדית ויש קשר בין בעיות של דחייה חברתית לבין מיומנויות לקויות של הבעה רגשית.

ילדים לא נולדים אלימים, אומרות מחברות הספר, אלא הופכים לכאלה בנסיבות המאפשרות זאת. כאמור, המפתח הוא ההתפתחות הרגשית-חברתית. ארבעת שעריו של הספר מאפשרים לקורא ללמוד את הרקע התיאורטי ולהבין את ההתפתחות הרגשית-חברתית של הילד הרך (שער א'); ללמוד ולהבין את ההשפעות ההדדיות של כל מערכות החיים המקיפות את הילד - בינן לבין עצמן ובין הילד לבין - ואיך להשתמש בהבנה זאת כדי להבנות סביבת חיים חיובית ורצויה (שער ב'); להבין את האינטראקציות החברתיות ואת מנגנוני האלימות הנצפים בהן, תוך רכישת כלים להכוונה ולמניעה (שער ג'); ערכת פעולה יישומית בגנים ובמעונות היום (שער ד').

הספר מקצועי ורציני, מאיר באור חד את תרומתו האישית והחברתית להחמרה של תופעת האלימות, מחייב אותנו לעצור ולחשוב, להתבונן ולהבין, לשנות ולפעול לבניית כלים אלטרנטיביים לאלימות ולהתמודדות עם תסכולים חברתיים ורגשיים. ממליצה!

קישור לקריאת פרק מתוך הספר:

<http://www.hebpsy.net/files/QoOTh9IX2mSed2uVMD1v.pdf>

קראה וממליצה: סימון שפאק

ד"ר דניה קידר, מחברת הספר, הינה עובדת סוציאלית קלינית, בעלת Ph.D. בעבודה סוציאלית ובלמודי מגדר. כפי שהיא כותבת בפתח הספר, "ספר זה מזמינך לצאת למסע מרתק ואופטימי של תגליות ומידע, כלים ופתרונות, של חוויות וסיפורי נשים, של העצמה ותקווה".

הפרק הראשון מתמקד בתיאור תופעת הגירושין בישראל, תוך התייחסות למספר רב של מישורים: סטטיסטיים, מחקריים, חברתיים ואישיים.

"אל הגירושין מתייחסים בדרך כלל כאל המשבר השני בעוצמתו לאחר מוות במשפחה", כותבת מחברת הספר. יחד עם זאת, ישנו ניסיון לראות בפרידה ובגירושין הזדמנות להתמודדות חיובית עם השינויים ולהסתגלות בריאה. כפי שהיא עושה לכל אורך הספר, ד"ר קידר מביאה בפרק הראשון סיפורים של נשים שעברו תהליך גירושין ומשלבת דפי עבודה וכלים נוספים, המסייעים לנו למקד את תפיסותינו ועמדותינו בנושא הגירושין.

הפרק השני מתייחס למעגלי התמיכה שעומדים לרשות האישה במהלך הגירושין ולאחריהם. ושוב, הרבה סיפורים, דפי עבודה ותרגילים.

בהמשך מרחיבה המחברת את התייחסותה לרשתות החברתיות של כל אישה ואישה, תוך מתן כלים למיפוי ולהערכה של הרשת. אהבתי במיוחד את המודל לעזרה עצמית שהיא מציעה - "מפת החברים שלי".

בפרק האחרון מוצעים כלים להרחבת הרשת החברתית.

הספר מיועד לאנשי טיפול, למטופלים ולחברה בכלל. הנשים שאל סיפוריהן אנו מתוודעים תוך כדי קריאה משתייכות למעמד הבינוני-גבוה, וחייהן שונים, כמובן, מאלה של הנשים קשות היום שלרוב מטופלות במחלקות לשירות חברתיים. אולם הכלים שמוצעים בספר והידע אודות תופעת הגירושין בארץ רלוונטיים לכל אוכלוסיות היעד.

"היי אשה בזכות עצמך,
האדירי כוחך, העצימי יכולתך
לא באיזה יום, לא בעתיד,
לא לכשאתפנה
אם כי בעת זו של חייד!"
(ד"ר דניה קידר)

סימון שפאק - M.A. בעבודה סוציאלית, יו"ר מערכת המידעו"ס

יש חיים אחרי הגירושין

ספר לעזרה
עצמית המיועד
לנשים, גברים, בני
משפחה וחברים.
סיפורים, מידע,
ייעוץ וכלים
להתמודדות

ד"ר דניה קידר

"היי, הקשתי בהיסוס על המקלדת.

"היי גם לך, קפצה פתאום השורה מול עיניי. לרגע בהיתי במסך, לא ממש יודע איך ממשיכים מכאן.

"זהו, נעלמת? או שאתה תמיד כזה ורבלי?" הקניטה אותי זו שמעבר לצג.

"לא, סליחה, התעוררתי באחת, אני פשוט לא רגיל כל כך לעניין הזה של היכרויות באינטרנט. לא שאני מנוסה בהתחיל עם בחורות, אבל אני מכיר את משפטי הפתיחה הרגילים כמו 'את מוכרת לי מאיזה שהוא מקום', 'השמלה מאוד מחמיאה לך, בעיקר לעיניים היפות שלך' ועוד כל מיני משפטים כאלו. אבל באינטרנט זה נראה לי מגוחך והמילים פשוט נעלמו לי."

"מעניין, זו דווקא הייתה פתיחה טובה ומסקרנת. בחור רגיש, לא הכי מנוסה, יודע להתבטא. בהחלט מעורר עניין. אגב, אנחנו כנראה באמת לא מכירים אבל תודה על עניין השמלה והעיניים, שמחה לקבל מחמאות. מה עוד אתה יכול לספר על עצמך?"

"טוב, בואי נאמר שקוראים לי טל ואני בן

31. הגיל, אגב, נכון. אני רווק, עובד סוציאלי

במקצועי ועוסק בין השאר בטיפול. ואת?"

"בוא נאמר שקוראים לי חן ואני בת 30,

וגם אצלי הגיל נכון. אני עובדת בתחום המחשבים. העבודה בסדר אבל בחיים האישיים יש לי קצת בלגן, אז דווקא יתאים לי איזה טיפול של עובד סוציאלי. טוב, אל תיבהל, מיהרה להוסיף, "זה היה בצחוק. אז מה בחור כמוך עושה באתר היכרויות?"

"שאלה טובה, את רוצה את הסיפור המלא או רק את ראשי הפרקים?"

אז התירוץ שלי הוא שפשוט אין לי זמן לקשר רומנטי. עבודה סוציאלית הוא מקצוע תובעני, בעיקר למי שנחשב וורקוהוליק, מכור לעבודה. אני עסוק כל הזמן בטיפול, בהדרכה, בלימודים, בניהול פרויקטים, אין רגע דל. יש לי חברות וידידות רבות, אבל זה לא משהו רציני. בני המשפחה שלי, שהם אנשים נהדרים, אפילו התחילו לשאול בעדינות אם יש לי נטיות הומוסקסואליות, וזה בסדר, הרגיעו אותי, נקבל אותך כפי שאתה. אבל לא, אני סטרייט ופשוט אין לי זמן לקשר. אז מה אני עושה באתר היכרויות? לפני שבועיים חבר רשם אותי כמתנת יום הולדת. כמעט זרקתי אותו מהדירה, אבל הסתקרנתי, החלטתי לנסות והנה אני תקוע מול המסך.

"ואת? מה הסיפור שלך?" הקשתי.

"אני? ציידת גברים, מה אתה יודע?" התגרתה בי, "האמת היא שסיימתי לא מזמן קשר רציני וארוך והחלטתי לא להתאבל יותר מדי. זה לא ממש מצליח לי, אז אני מנסה גם באינטרנט. למה את מתכוונת שלא ממש מצליח לך?" המטפל שבי התחיל לעבוד.

"אני יודעת? אני יוצאת פה ושם, פוגשת דווקא אנשים נחמדים, אבל תמיד מרגישה שזה לא זה."

"אולי את עסוקה מדי בהשוואות עם האקס? חשה שאף אחד לא מגיע לקרסוליו? כמו שאמרה פעם מישהי - זרקתי אותו מהבית אבל הוא נשאר תקוע לי בראש."

"הופה, יפה, אני רואה שאני צריכה להיזהר אתך. האמת שקלעת בול. אני כנראה לא השלמתי עם הפרידה וסתם מרמה את עצמי. תגיד לי, כל העובדים הסוציאליים הם כאלו רגישים ומבינים או שבמקרה נפלתי על אחד כזה?"

"בטח שכולם, חייכתי לעצמי, "לא מקבלים רישיון למקצוע בלי לעבור את מבחן הרגש וההבנה."

"מצחיק מאוד. אז אתה עובד סוציאלי. האמת, לא הכרתי אף פעם עובדים סוציאליים, כלומר גברים, ממין זכר. תמיד חשבתי שזה מקצוע לנשים, איפה שהוא זה לא מסתדר לי עם תדמית של גבר, אני טועה?"

"תלוי למה את מתכוונת במילה 'גבר', התגוננתי מיד, "אם הכוונה היא לזכר לעומת נקבה, אז

הערה: הסיפור שלהלן הוא פרי דמיונו של המחבר וכל קשר בין הדמויות למציאות מקרי בלבד. עם זאת, הסוגיה מבוססת על נושאים שהוצגו לא אחת בפני הוועדה לאתיקה מקצועית של איגוד העו"ס, שאלות לייעוץ או כתלונות.

טיפול. דוט. קום

נחום מיכאלי

עו"ס, יו"ר הוועדה לאתיקה מקצועית

"במילים אחרות, הוא פשוט לא היה בן אדם, יצאת עם מלאך. אז למה בדיוק נתת לו ללכת?"

"כי אני מטומטמת," זרקה מיד, "חשבתי שאני צריכה קצת חופש, להיות קצת עם עצמי, ואולי נבהלתי שזה הולך להיות רציני מדי ורציתי לראות מה עוד יש בשוק לפני שאני נפרדת מהרווקות. אין לי הסבר משכנע. מקרה קשה, הא? מה העובד הסוציאלי המלומד יכול להגיד על זה?"

את בהחלט טועה. גם לזכרים יש לב ורגשות, הם לא תמיד יודעים איך להשתמש בהם, אבל הם קיימים בגדול. אם את מתכוונת ליגבר' במובן של 'מאצו', אז אולי את צודקת. אני, למשל, גבר, אבל בהחלט לא מאצו. ואיך היה ההוא שקשה לך לשכוח אותו?" הפעם התגריתי אני בה. "הוא היה גם וגם. לפעמים הוא היה מאצו, גבר חזק ומגונן, ולפעמים הוא היה עדין, קשוב, נשמה אדירה."

"במילים אחרות, הוא פשוט לא היה בן אדם, יצאת עם מלאך. אז למה בדיוק נתת לו ללכת?"

"כי אני מטומטמת," זרקה מיד, "חשבתי שאני צריכה קצת חופש, להיות קצת עם עצמי, ואולי נבהלתי שזה הולך להיות רציני מדי ורציתי לראות מה עוד יש בשוק לפני שאני נפרדת מהרווקות. אין לי הסבר משכנע. מקרה קשה, הא? מה העובד הסוציאלי המלומד יכול להגיד על זה?"

"העובד הסוציאלי המלומד חושב שאת חושבת יותר מדי," התפלספתי, "יש מצבים שצריך לאפסן את הראש ולזרום עם הלב, קוראים לזה אהבה. לא בכל דבר צריך לעשות סקר שווקים."

"וואלה, אתה צודק, עושה רושם שאתה מבין משהו באהבה", ביקשה להחמיא לי.
 "מה זה מבין? ממש מומחה. רק שמרוב מומחיות אני מחפש אהבה באינטרנט, ומי שעונה לי
 בכלל מאוהבת באחר", הפטרתי.
 "אוי, מסכן שלי, אל תתייאש, בסוף אני עוד אתאהב בך, גבר רגיש ומבין. מזל שאני לא באמת
 מטופלת שלך. זה אסור, נכון? שמטופלת תתאהב ככה במטופל?"
 "זה לא שזה אסור, למטופלים אין חוקים, אבל זה מסוכן ומאוד לא רצוי."
 "וההפך?" לא ויתרה, "להתאהב במטופלת שלך? זה בטח אסור. תגיד את האמת, התאהבת
 פעם במטופלת שלך?"
 "למזלי לא", הזדרזתי להגיב, "אבל האמת היא שהייתי ממש ממש קרוב."

מה זה קרוב? כמעט נפלתי חזק. בכלל, בשפע האמוציות שבחדר הטיפול זה תמיד נמצא
 ברקע, אי אפשר להתעלם. אבל הקטע עם נאוה היה החזק ביותר. פגשתי אותה לראשונה
 בקבוצה שהנחיתי. פגשתי בעיקר את העיניים שלה. סוג של עיניים שמדברות בלי להשמיע
 קול. חשתי איך דעתי מוסחת ונבהלתי. כשבפגישה השנייה מצאתי את עצמי מחכה במיוחד
 לה, הבנתי שאני בבעיה. שעות ישבתי עם המדריכה שלי לעבד את מה שקורה לי ולבחון אם
 בכלל אוכל להמשיך. מצחיק, אבל מה שעזר לי יותר מכול היה שהתברר שהיא בכלל בעניין
 של בנות. לא רוצה לחשוב מה היה קורה אם היא היתה מתחילה אתי או אפילו סתם רומזת
 משהו, אלוהים יודע איפה הייתי היום.

"אתה רואה? גם לעובדים סוציאליים יש חולשות", הקניטה אותי.
 "לא, מה פתאום, לעובדים סוציאליים? חולשות?" הקלדתי מיד בצחוק, "בוודאי שיש, לכולם
 יש, החוכמה היא להכיר בחולשה שלך ולא לתת לה להשתלט עליך, להחזיק אותה ככה
 ב'קטנה'".

"כן, מלים יפות, הבעיה היא שאצלי מרוב חולשות 'קטנות' לא נשאר מקום לכלום."
 "או, אל תחמירי עם עצמך, אין דבר כזה", שוב נכנסתי לתפקיד המטפל, "הנה, בואי תני לי
 דבר אחד שאת גאה שיש לך אותו, משהו באופי שלך, במראה, מה שרצוי."
 "טוב, נראה", הרימה את הכפפה והקלידה מולי, "אז אני בחורה מאוד כנה. כנות זה ערך
 חשוב בעיניי, ויש לי גם רגליים יפות, זה משפחתי אצלנו. אני גם אחראית ומסורה, בעבודה
 מאוד מעריכים אותי. ויש לי, אני חושבת, חוש הומור. מה עוד? אתה רוצה את כל הרשימה?"
 "היא ארוכה? ואני חשבתי שהכול מלא בחולשות", גיחכתי.
 "אתה צודק, זה רק הראש הפסימי שלי", ציינה, "הנה, מצב הרוח שלי כבר השתפר, עשיתי לי
 את היום, ולפני שעניתי הוסיפה: "אני לא מבינה, עושה רושם שאתה דווקא מטפל לא רע, אז
 איך זה שאתה לא מטפל גם בעצמך?"
 "יש לך שאלות קשות. על הסנדלר שהולך יחף שמעת?"

תמיד הרהרתי בקטע הזה של מטפלים שיודעים לעזור לאחרים רק לא לעצמם. כמו הליצן
 שמצחיק את כולם אך עצוב לו בלב. שמעתי על מטפלים זוגיים נהדרים שהתגרשו כבר יותר
 מפעם אחת, שמעתי על עובדים סוציאליים שעוזרים ללקוחות שלהם לאזן את התקציב
 המשפחתי אך להם אין איך לגמור את החודש. וגם אני יכול לזקוף לעצמי כמה וכמה זוגות
 מאושרים, אבל בסוף היום אני נשאר לבד.

"אז מה אתה חושב, כדאי לי לחזור לאקס?" החזירה אותי למציאות, "להתרפס לפניי, להתחנן
 שיסלח לי, להודות שאני לא יכולה בלעדיו?"
 "כדאי שתהיי קצת פחות דרמטית, אבל זה בהחלט הכיוון", הקלדתי בחזרה.
 "אני אפילו לא יודעת מה להגיד לו, בטח אשתוק כמו אידיוטיה."

"את לא נשמעת כמו אחת שאין לה מלים, וחוץ מזה את תמיד יכולה לשאול אותי מאיפה את מכירה אותי, או להעיר לו שהחולצה שלו מדהימה, ושהיא מתאימה בול לעיניים היפות שלו. זה כידוע עובד יפה מאוד."

"אתה ממש מתוק, איזה כיף שפגשתי אותך. אני מאחלת לך את כל הטוב שבעולם."

"תודה, הכיף היה הדדי," עניתי.

"אז ביי," סגרה והתנתקה.

"ביי גם לך," הקלדתי, כנראה כבר לעצמי.

טוב, אז אהבה כנראה כבר לא אמצא כאן, סיכמתי בלבי, אבל אולי זה רעיון לסטרט-אפ מעניין, טיפול קצר מועד באינטרנט, אקרא לו "טיפול. דוט. קום".

בשולי הסיפור

חדר הטיפולים רווי רגשות ויצרים, כאלו שמועלים בידעין וכאלו שפורצים ללא כוונה. כל מטפל חייב להיות מודע לסכנה זו של פיתוי, ואין זה משנה אם מדובר בגבר או באשה, בשני גברים או בשתי נשים. העברה והעברה נגדית הן עניין שבשגרה ונדונות, מן הסתם, בשיחות הדרכה רבות. הוועדה לאתיקה מקצועית נתקלת, לצערנו, לא אחת במקרים שבהם קו הטיפול נפרץ בזרם הרגשות והמטפלים והמטופלים כאחד נופלים ברשת.

להלן השאלות העיקריות שראוי לשאול בהתייחס לסוגיה זו והתשובות להן (הערה - כל האמור בלשון זכר מתייחס גם ללשון נקבה וגם ההפך הוא הנכון):

- 1. מדוע בעצם אסור לאנשים מבוגרים לרקום, מתוך בחירה, יחסים רומנטיים או מיניים בטיפולים? לשאלה זו יש תשובות רבות, מקצועיות ואתיות. מבחינה אתית, החשש הגדול הוא לניצול המטופל על ידי בעל הסמכות, קרי, המטפל. מערכת היחסים בחדר הטיפול לעולם אינה שוויונית. יש מטופל המבקש את עזרתו של המטפל ונתון באותם רגעים לסמכותו. מעבר לכך, המטפל יודע על המטופל הרבה יותר משהמטופל יודע על המטפל, וידע הוא כוח. במערכת לא שוויונית שכזו, כל קשר רומנטי, בין אם הוא מיני ובין אם אינו כזה, גם אם נטוה מתוך רצון והסכמה, חשוד כניצול ומסוכן לשני הצדדים.**
- 2. מהם סעיפי החוק וקוד האתיקה בכל הקשור ליחסי מין בין מטפל למטופל? סעיף 347 א' לחוק העונשין (תיקון משנת תשס"ד) קובע במפורש כי אסור למטפל נפשי (פסיכולוג, פסיכיאטר או עובד סוציאלי) לקיים יחסי מין עם מי שנמצא בטיפולי. העונש על מעשה זה הוא ארבע שנות מאסר. החוק אוסר גם מעשה מגונה, מעשה סדום ובעילת קטינה על ידי מטפל נפשי וקובע את העונשים המתאימים לכך (סעיפים 346, 347, 348 לחוק). תקנה 6 (2) בתקנות העובדים הסוציאליים (כללי אתיקה מקצועית) שבחוק העובדים הסוציאליים קובעת כי "העור" לא ינצל קשרים עם הלקוח או עם בן משפחתו לטובתו האישית." סעיף א' 6 בפרק 1 של קוד האתיקה מבהיר גם הוא במפורש שאסור לעור"ס לקיים יחסי מין עם לקוחותיו ובני משפחותיהם, "יהיו הנסיבות אשר יהיו."**

3. **האם ניתן להפסיק את הטיפול כדי לאפשר יחסים אלו?** לא. על פי חוק העונשין האיסור תקף עד שלוש שנים מסיום הטיפול. גם בתקנות האתיקה שבחוק העו"ס יש תקופת צינון (תרתי משמע...) של שלוש שנים, בהתאם לתיקון שהתקבל רק לפני שנה.
4. **האם האיסור חל גם על בעלי תפקיד שאינם מטפלים ישירים?** התשובה חיובית. בתיקון שהתקבל לפני שנה בתקנות האתיקה שבחוק העו"ס נקבע כי האיסור חל גם על לקוח שאינו בטיפול של אותו עו"ס, אך ההיכרות ביניהם נוצרה במסגרת תפקידו המקצועי של העו"ס. כלומר האיסור תקף לראש צוות, מנהל, מדריך, מפקח וכל מי שהכיר את הלקוח במסגרת עבודתו.
5. **ומה לגבי קשרים רומנטיים שאינם יחסי מין או מעשים מגוונים?** חוק העונשין אכן לא מתייחס לקשרים רומנטיים אפלטוניים בטיפול, אך על פי כללי האתיקה שבחוק העו"ס וגם על פי קוד האתיקה יש להימנע מניצול קשרים עם לקוחות לטובתו האישית (של המטפל). לכן אין לערב בטיפול כל מערכת יחסים אחרת זולת יחסי טיפול, וזה כולל עסקים משותפים, חברויות למיניהן וכמובן יחסים רומנטיים, גם אם אינם מיניים.

סעיפי קוד אתיקה רלוונטיים

- פרק 1 סעיף א' (2) - עליו להימנע מניצול קשרים עם לקוחות לטובתו האישית.
פרק 1 סעיף א' (6) - אסור לעובד סוציאלי לקיים יחסי מין עם לקוחותיו ובני משפחותיהם, יהיו הנסיבות אשר יהיו.

סעיפי תקנות העובדים הסוציאליים (כללי אתיקה מקצועית) (תיקון) - התשס"ט - 2008

- תקנה 1 - בכללים אלו, "לקוח" - אדם הפונה, בין בעצמו ובין באמצעות אחרים, לקבלת עזרה או טיפול של עובד סוציאלי, לרבות מי שמטופל על ידי עובד סוציאלי על פי דין, וכל עוד לא עברו שלוש שנים מיום שהסתיימו מתן העזרה או הטיפול האמורים.
- תקנה 6 (2) - לא ינצל קשרים עם הלקוח או עם בני משפחתו לטובתו האישית. האמור בפסקה זו יחול גם לגבי לקוח שאינו בטיפול של אותו עובד סוציאלי אך ההיכרות ביניהם נוצרה במסגרת תפקידו המקצועי של העובד הסוציאלי. בפסקה זו, "בן משפחה" - אחד מאלה: בן זוג, הורה, אח, בן, נכד.

סעיפי חוק העונשין

- סעיף 346 - בעילה אסורה בהסכמה (סעיף קטן א' 2)
סעיף 347 - מעשה סדום (סעיף קטן א' 2)
סעיף 347 א' - יחסי מין בין מטפל נפשי למטופל
סעיף 348 - מעשה מגונה (סעיף קטן ד' 2)

תודה לעו"ס איציק רוזנר על הערותיו. מומלץ לעיין גם במאמר של רוזנר מגיליון 51 של מידעו"ס: רוזנר, י. (2009), יישום כללי האתיקה המעוגנים בחוק העובדים הסוציאליים - בעיות שנוצרו ופתרון, מידעו"ס, מס. 51, עמ' 48-50.

שלום רב,

הנדון: "חכמת המעשה" - מפגשים לכתיבה מקצועית לאנשי מקצוע, מחזור ט"ז

האגף למחקר, תכנון והכשרה עוסק בשנים האחרונות בפיתוח ידע מקצועי המבוסס על ניסיונם של העובדים הסוציאליים בשדה. מגמה זו מוצאת ביטוייה במיסוד תהליכים שונים של למידה ותיעוד. מטרתם של תהליכים אלו הינה שיתוף בידע לצורך שיפור תהליכי קבלת החלטות של עובדים, התורמים למתן שירות טוב יותר ללקוחות של שירותי הרווחה. אחד מהתהליכים הללו הינו כתיבת מאמרים על אודות התערבויות מתחומי עבודתם של עובדים סוציאליים, המבטאים את "חכמת המעשה". כתיבה זו מאפשרת לעובדים לתת ביטוי בכתב לעשייתם ולתובנותיהם המקצועיות ולשתף בידע שלהם עובדים העוסקים בתחומים דומים.

ביה"ס פותח את שעריו לעו"סים אשר מעוניינים לכתוב את חכמת המעשה משדה עבודתם, ומרגישים מחויבות לתת ביטוי בכתב לעשייתם.

אם הינך מעוניין/ת לחלוק עם עמיתים רעיונות, התנסויות, יוזמות וחוויות מקצועיות, וברצונך לממש אותם לכלל כתיבה, יש לך הזדמנות למפגשי עמיתים בביה"ס, עם הנחיה מקצועית שתסייע בהפיכת הידע הנצבר בשדה לכתיבה מקצועית (מאמר).

המאמרים ותקצירי המאמרים יפורסמו בקהילות הידע של משרד הרווחה.

עו"ס המעוניין/ת להשתתף בקבוצה מתבקש/ת לבחור נושא מעולם התוכן של עבודתו/ה (פרקטיקה) ולמלא את הטופס המצ"ב.

ההשתלמות הקרובה - מחזור ט"ז, תיפתח ב-1.12.09.

במסגרת ההשתלמות יתקיימו 7 מפגשים משותפים בימי שלישי, משעה 09:00 עד 14:30.

כמו כן יתקיימו מפגשים לליווי אישי של הכתיבה עפ"י הצורך.

להלן מועדי המפגשים של מחזור ט"ז: 1.12.09, 22.12.09, 12.1.10, 2.2.10, 23.2.10, 16.3.10, 13.4.10.

מחויבות המשתלמים: מילוי מטלות הכתיבה, כולל כתיבת מאמר ותקצירו עד לסיום ההשתלמות, ותשלום ע"ס 120 ש"ח. להרשמה: נא למלא את הטופס המצ"ב ולהחזירו בהקדם.

בכבוד רב,

יפה שור - מנהלת סניף ת"א

ענת הראל - מרכזת התכנית

שאלון למועמדות ל"חכמת המעשה" - מפגשים לכתיבה מקצועית לאנשי מקצוע

שם משפחה	שם פרטי
כתובת פרטית (כולל מיקוד)	
טל'	נייד
פקס	
דוא"ל	
מקום העבודה	כתובת
טל'	פקס
דוא"ל	
תפקיד נוכחי	

לכבוד:

ענת הראל

ביה"ס המרכזי לעובדים בשירותי הרווחה

רח' ז'בוטינסקי 1, מרכז "דימול"

רמת גן 52520

פקס 03-7520388

כתובת מייל anathr@molsa.gov.il

הנושא שהינך מעוניין/ת לכתוב עליו מאמר במסגרת ההשתלמות

.....

תאריך חתימה

נא להחזיר את הטופס בהקדם !

חשבון ללא עמלות עו"ש ביהב!

לעמיתי קל"ע וקופת גמל עו"ס

כל ההטבות, כל היתרונות בניהול חשבון עו"ש משכורת ביהב

פטור מעמלת פקיד בגין פעולות המבוצעות על ידי פקיד כולל:

פטור מהפקדת מזומן

פטור ממשיכת מזומן

פטור מהפקה ומסירת תדפיס לבקשת לקוח

פטור מהעברה / הפקדה לחשבון אחר

פטור מהפקדת שיק

פטור ממשיכת שיק

פטור מתשלום שובר בדלפק

פטור מעמלת מינימום

פטור מעמלה בגין פעולות המבוצעות בערוצים ישירים כולל:

פטור מזיכוי חשבון באמצעות מסלקה

פטור מחיוב בכרטיסי אשראי

פטור מהפקדת מזומן

פטור ממשיכת מזומן במכשיר אוטומטי

פטור מהעברה / הפקדה לחשבון אחר

פטור מתשלום שובר

פטור משאילתת מידע

פטור מהפקדת שיק

פטור ממשיכת שיק

פטור מחיוב עפ"י הוראת קבע

פטור מחיוב עפ"י הרשאה לחיוב חשבון

פטור מעמלת מינימום

מתן ההטבות מותנה בקיומו של חשבון עו"ש אליו יפקדו משכורות הלקוח באופן שוטף, מינימום 5,000 ש"ח.

מגוון הלוואות לכל מטרה

- הלוואה ייחודית לפותחים חשבון עו"ש משכורת
- הלוואות ייחודיות לעמיתים

הטבות נוספות בניהול חשבון עו"ש ביהב!

- פנקסי שיקים רגילים - **חינם!** (עד 6 פנקסים בשנה) • עמלת הקצאת אשראי - **פטור!**
- קניה ומכירה של ניירות ערך - **בעמלות מופחתות!** • שירותי מט"ח - **בעמלות מופחתות!**
- מסגרת משיכת יתר - **בריבית מועדפת!** • חסכונות - **בריביות אטרקטיביות!**

אנו לשרותכם בסניפי בנק יהב:

יחשלים והדרום: יחשלים ראשי יחשלים • קדם • בית יהב • הקריה בן גוריון • כנפי נשרים • מודיעין • באר שבע • בית נעם • מרכז הנגב • אשדוד • אשקלון • אילת • רחובות • המרכז: חטשילד • שלוחת חטשילד בביה"ח וולפסון • הקריה ת"א • שלוחת קרית הממשלה ת"א • רמת החייל • גלילת • פתח תקווה • ראשל"צ • נתב"ג • תל-השומר • אסף החפא • כפר סבא • נתניה • חולון • הצפון: חיפה • שלוחת חיפה בביה"ח רמב"ם • הקריות • חדרה • נצרת עילית • עפולה • טבריה • נהריה • כרמיאל

בנק יהב
הכי משתלם בשבילך

להצטרפות:
***2617**
www.bank-yahav.co.il

כל האמור בפרסום זה נכון למועד הפרסום וכפוף להוראות הדין, הרשויות המוסמכות, הסכם המעסיק ולנוהלי בנק יהב. אין בפרסום זה משום התחייבות, ו/או ייעוץ, חוות דעת או המלצה ביחס לפעולות האמורות, לרבות כדאיתן. מתן האשראי, הבטחות ודמי הטיפול בכפוף לאישור הבנק ותנאיו, הבנק רשאי לשנות את התנאים בכל עת